

9e jaargang

1987 - 4

ISSN 0920-864 X

~ 't ONDERSCHOER ~

Stichting Heemkunde Denekamp

't onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hooftoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeuren', welke aaneensloten tegen de uitbreembarde middenstijl 'n stiepel'. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het braatspit steken, dat een 'kuun' of 'kunenwiefke' een brutale hoerenknecht nagooide. Als 'n stiepel' verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Gamsveen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'sloggele' om 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De kofhond 'Sien' of 'Tallo' kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De hoer zelf lenslotte kon veilig uithijgen 'oaver 'n onderstere niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zo als 'n riesbessens', 'n riek', 'n strikhaak', 'n ploogstraampje' en de 'peerderellen'.

Mening hoerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wick', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulste' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige hooftplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het hooftplaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Heemkunde Henckamp —

Tekening van onderschoer en tekst - J.A. Veldhuis

9^e jaargang 1987 nr. 4**'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 800 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Losse nummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, 7591 PT Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, Clematisstr.26, 7591 XH Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

in dit nummer

- 1 n woord van te veurtn.
- 5 niejs van 't Heemhoes.
- 17 uit de krant van nu.
- 19 voor u, door u.
- 23 herfstwandeling.
W.A.J.Nijhuis.
- 29 wijkverpleegster op het platteland.
E.Bos-Hermelink.
- 31 reis naar Londen in 1851.
H.J.B.Roessingh Udink.
- 35 onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 37 75 jaar zusters Francis-
canessen in dorp Denekamp.
H.Asma.
- 43 chronogrammen.
F.Dierick.
- 47 het vooroorlogse joodse
leven in Denekamp.
B.Elkus.
- 51 in vrea met meka umgoan.
E.E.N.
- 53 uit het markeboek Breklen-
kamp.
J.A.den Ouden.
- 57 de gezondheidszorg in
Denekamp in de oorlogs-
jaren.
G.van Zadelhoff.

Schuur met heidegevel op erve Elferman in Nutter.
Aan de bovenzijde geveltekens. Strovlechtwerkver-
sieringen naast de grote toegangsdeuren. Gebouwd
in de achttiende eeuw. Jan Jans.

Wie oog heeft voor zijn omgeving kan daarin veel ontdekken om zich over te verwonderen, elke keer weer. Veel moois is waar te nemen, soms heel klein. Zelfs aan heel kleine dingen, die je gewoonlijk niet opmerkt, kun je plezier beleven als je er toegankelijk voor bent, als je er oog voor hebt. Ook onze wereld van alle dag verdient het er oog voor te hebben hoe moeizaam die wereld zich ook soms lijkt te ontwikkelen. Toch is er altijd in het vele geruzie wel ergens een lichtpuntje te ontdekken.

De wereld van alledag. De aarde, moeder aarde, wordt die wereld ook wel genoemd. Moeder aarde? Daarover moeten we ons eigenlijk best wel wat zorgen maken. Duidt "moeder" niet op vruchtbaarheid? Moeder aarde, geven en wegschenken, kan dat eigenlijk nog wel, vandaag de dag? Is het daarvoor soms al niet over twaalfen? Is het al niet aan de late kant? Moeten we ons niet haasten? Of winnen de lichtpuntjes het in ons denken over de ontwikkeling van onze planeet?

Toch zullen we niet aan de feiten voorbij mogen gaan. We moeten met zijn allen wel proberen de aarde gaaf te houden als leefgemeenschap voor massa's verschil-

lende mensen, met evenzo verschillende culturen. Daarvoor nodig is respect. Respect voor al wat leeft moet gewoon spontaan bij ons aanwezig zijn. Het moet ons niet allemaal voorgeschreven hoeven te worden, waaraan we ons zoal moeten houden. De praktijk leert helaas echter dat we nog niet zonder al die regeltjes kunnen. Het lijkt wat te zeer benadrukt, maar eigen belang staat nog steeds bij velen voorop om nagejaagd te worden. Of dat nu op het gebied van de wapenwedloop is of op het terrein van landbouw en milieu, het is funest voor onze wereld van vandaag en nog meer voor die van morgen. De geschiedenis leert immers, dat het streven naar meer en nog meer vrijwel altijd slechte gevolgen heeft. Wij allen moeten ons dan ook -ieder op zijn eigen wijze- inspannen de aarde te bewaren, willen ook komende generaties nog kunnen spreken van "moeder aarde". We zouden haar eigenlijk op handen moeten dragen, die moeder aarde, zoals we dat doen met de globe, die op de hoek van de kast staat.

En dan besef ik heel goed, dat Denekamp op deze aardbol maar een stip is. Dat maakt je ook gelijk bescheiden in het onderstrepen van je opvattingen. Maar doordat de techniek ons in staat stelt te laten zien dat onze aarde zo fascinerend is met zijn hoogten en laagten en met zijn nog zovele verborgenheden, waarvan we soms vinden dat we het allemaal moeten weten, vinden we toch dat we er met ons allen een stuk zorg om moeten hebben. En niet alleen in hokjes; jij wel en jij niet.

Juist ook door heemkunde worden we ons bewust dat de stip Denekamp op de globe, de aardbol, er wel degelijk is en dat daar altijd nog zo'n twaalfduizend van die wereldpopulatie aan mensen woont. "Leve het platteland", riep minister Braks enige tijd geleden bij de opening van de campagne voor de landelijke gebieden. Wij in Denekamp behoren dan tot die gelukkige mensen, die deel uitmaken van dat platteland. Mensen als u en ik, die het daar goed vertoeven vinden. Die het de moeite waard vinden, die stip Denekamp uit te dragen. Mensen ook die de mening delen dat er op deze

wereld nog veel meer is en ook zo verschillend van aard en cultuur. Daarom ook vinden we de vriendschapsbetrekkingen met het Duitse Metelen zo belangrijk. We leren van elkaar, van de culturen, van elkaars stippen en ervaren dan eveneens dat er eigenlijk inderdaad geen grenzen bestaan, als je er maar oog voor hebt.

En natuurlijk zijn er op de wereld tal van stippen te vinden, waar voor mensen eigenlijk geen leven is. Ook dat mag ons mensen, waarvan er velen in deze westerse maatschappij op de hoogste treden staan van onze consumptiemaatschappij, in deze dagen rond kerst wel even onder de aandacht gebracht worden.

We zouden eens moeten kunnen zeggen: ik heb genoeg. Maar daar is meer durf voor nodig, dan alleen het te belijden met de tong. We stappen er vaak weer gauw overheen, in het jachtig bestaan waarmee we ons laten overspoelen. Temidden van de overvloed zien we weg noch steg. Spontane vreugde om kleine dingen is er veelal niet, omdat men er geen oog voor heeft. Phil Bosmans schrijft in zijn boekje "Zomaar voor jou" het volgende. "De mensen leven steeds langer, maar worden niet steeds vrolijker. Ze beginnen te werken om te leven en tenslotte werken ze en vergeten te leven. Ze hebben er niets van begrepen. Ze menen nog altijd dat het geluk van een mens erin bestaat: veel te hebben, weldoorvoed te zijn en lang te leven. Hoe kan men in een tijd met zoveel wetenschap zo dom zijn. Verdedig je. Je bent geen machine, gemaakt voor een bepaald doel. Je bent méér dan je functie, méér dan je beroep, je vak, je werk! Je bent op de eerste plaats 'mens', om te leven, om te lachen, om lief te hebben, zomaar om een 'goed mens' te zijn. En dat is het enig belangrijke op deze wereld!"

Maar daar moet je wel oog voor hebben, omdat te kunnen zijn, je te kunnen verwonderen over de dingen die je waarneemt, om respect te hebben voor al wat leeft. Want het leven is zo mooi, als we er maar voor open staan. Dat is dé basis om ons te bezinnen op de diepere waarden van het leven.

Van onze kant doen we er alles aan oog te hebben voor

onze karakteristieke gemeente Denekamp en ons mooie Twente, zoals u ongetwijfeld het afgelopen jaar o.m. via dit Onderschoer hebt vernomen. In meer dan 240 pagina's houden we u jaarlijks op de hoogte van het reilen en zeilen van onze stichting. Nu al negen jaar lang, opdat u -lezers en donateurs- eveneens oog houdt voor uw omgeving. We hebben een royaal donateursbestand en daarmee zijn we blij. We blijven echter hopen dat nog meer mensen de weg naar heemkunde weten te vinden. Het plezierige effect van een flink donateursbestand is dat we ons gesteund weten in ons werk.

Volgend jaar hopen we met 't Onderschoer de tiende jaargang in te gaan; met het zoeken van de sleutel naar het heden en met minstens zoveel oog voor verschillende andere zaken die ons eigenlijk allemaal zouden moeten aangaan. Het is bij het afsluiten van dit jaar 1987 toch goed daar onze gedachten eens over te laten, op af te stemmen, zeker met het oog op morgen..... Want, noa oons zölt t'r toch ok nog wa leu op disse wearld wiln leavn, dunkt mie!

Als de maand december is aangebroken, spreken we al gauw van winter. December, een maand van contrast; van soms bittere kou en hartverwarmende gezelligheid, van uitbundige feestvreugde en devote ernst. Ook van spijt en goede voornemens, van kerkgezag en knallend vuurwerk. Tegelijkertijd is er een stukje weemoed als we bedenken in welk snel tempo er weer een jaar voorbij is gegleden naar het verleden.

Met op de achtergrond nog steeds Joseph Haydn's inspirerende koorwerk "Die Schöpfung", waaruit nu juist het "Halleluja" wordt ingezet, wil ik dit "woord van te veurtn" afsluiten met u toe te wensen goede kerstdagen en een voorspoedig nieuwjaar.

Völ heil en zeagn en geern töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 15 november 1987.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van zusterverenigingen, van boek aankondigingen en exposities.

CONTRIBUTIE 1988

In het afgelopen jaar hebben verschillende donateurs gereageerd over de contributie van 't Onderschoer'. Ze vonden de bijdrage van f.15,- wel erg minimaal voor een blad, dat ieder kwartaal verschijnt en ze vroegen zich af of de Stichting Heemkunde wel rond kon komen.

Vijftien gulden is inderdaad erg goedkoop, denkt u maar aan de drukkosten en porti en het is beslist geen dun blaadje dat u ontvangt. De Stichting Heemkunde Denekamp doet nog veel meer, waarvoor ook geld nodig is. Toch heeft het bestuur besloten de contributie van minimaal f.15,- te handhaven. Op de bijgevoegde acceptgirokaart ziet u dat het bedrag niet is ingevuld. Dat laten wij graag aan u over. Iedere extra bijdrage is van harte welkom.

Wilt u uw bijdrage 1988 zo spoedig mogelijk betalen?

Mocht u de contributie 1987

nog niet betaald hebben, dan zien wij die natuurlijk ook graag nog voor het einde van het jaar tegemoet.

Maria Ribbert
(penningmeester).

JAARBOEK TWENTE 1988

Het nieuwe Jaarboek Twente 1988 is onlangs verschenen. Het fraai uitgevoerde boekwerk met frisse omslag in kleur is wisselend en veelzijdig. Naast artikelen over volksgebruiken, schilderkunst, historie en natuur wordt ook aandacht besteed aan monument en landschap. Zo is door ons bestuurslid J.H.Borgman een artikel gewijd aan Denekamp als (hernieuwde) molengemeente. Voorts worden ook actuele zaken belicht als regionale creatie. Liefhebbers van de streektaal kunnen voorts genieten van maar liefst twee verhalen.

Verder levert het Jaarboek veel kijkgenot, spreuken, poëzie

over de streek, een kroniek en een lijst van nieuwe Twente-publikaties.

Wie dit Jaarboek via onze Stichting bij voorinschrijving heeft besteld wordt verzocht dit voor 1 januari 1988 af te halen bij mevr. H.C.M. Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, Denekamp.

H.Boink.

UNIEKE AANBIEDING JAARBOEK TWENTE

De Stichting Jaarboek Twente heeft een unieke aanbieding voor hen die hun oude jaargangen van het Jaarboek compleet willen maken.

De jaren 1962 t/m 1981 kunt u krijgen voor slechts f.10,- per stuk, terwijl de jaren 1982 t/m 1987 zijn te leveren voor f.16,50.

Dit is een goede en voordelige gelegenheid om uw serie Jaarboeken over Twente compleet te maken. De jongeren onder u hebben de kans al deze belangrijke informatie over Twente "betaalbaar" aan te schaffen.

Geeft u ons op welke jaargangen u wilt kopen. U kunt tegelijkertijd het bedrag overmaken op A.B.N.-rekening 59.57.16.547 t.n.v Stichting Heemkunde Denekamp.

U kunt de boeken dan afhalen bij 't Heemhoes, Kerkplein 4, Denekamp. (Openingstijden: ma t/m vrij van 8.30 uur - 12.30 uur en van 13.30 uur - 17.30 uur en woensdagsavonds van 18.30 - 21.30 uur.

H.Boink.

LANDSCHAPSONDERHOUD

De komende winter organiseert de Werkgroep Flora en Fauna van onze Stichting weer een aantal werkdagen in de natuur. Als de resterende heideveldjes niet worden onderhouden ver-

liezen we een heleboel soorten insecten, planten, amfibieën en vogels die zich in een heideveld thuisvoelen er er vaak afhankelijk van zijn.

Onze werkgroep heeft een natuurgebiedje mogen opknappen aan de Grensweg te Denekamp even voorbij het kanaal Almelo-Nordhorn.

Duizenden zaailingen van struiken en dopheide kenmerken nu de plaats, waar we de oude vergrasde heide afgeplagd hebben. Hiermee is het voortbestaan van dit heideveldje met zeker 25 tot 30 jaar verzekerd.

Ook zijn we met een inventarisatie bezig die inzicht geeft over het voorkomen van de specifieke vegetatie, die kenmerkend is voor zo'n gebiedje. Zeldzame soorten zijn er waargenomen, waaronder enkele varens en mossen.

Ook dit jaar weer is ons het gereedschap, waaronder zes plagschoppen, ter beschikking gesteld door het S.C.L.O. (Stichting Coördinatie Landschapsonderhoud te Overijssel).

Als de weersomstandigheden het toelaten zal er op twee zaterdagen in november 1987 en twee in maart volgend jaar worden gewerkt aan dit project. Door tijdige publikatie in de krant hopen we, evenals vorig jaar, zo'n zes à zeven vrijwilligers per keer te kunnen verwelkomen. Iedere deelnemer krijgt bovendien een speciaal over dit project gemaakte folder mee, waarin het hoe en waarom van dit werk wordt belicht.

J.Bruns.

IVN-NATUURGIDSSEN

Eindelijk was het dan zover. Op woensdagavond 16 september 1987 werd het IVN-natuurgidsdiploma uitgereikt o.m. aan twee leden van de werkgroep Flora en Fauna van de Stichting Heemkunde Denekamp.

Ook de heer W.A.J. Nijhuis was bij deze gelegenheid aanwezig, om samen met nog veertig andere natuurliefhebbers de uitreiking van het diploma mee te maken aan de veertien geslaagde deelnemers, waarvan twee Denekampers en wel Tonny Grashof en Jos Bruns.

Tijdens de anderhalf jaar durende cursus werd volop aandacht besteed aan allerlei onderwerpen die betrekking hebben op het milieu en op welke wijze de beschermingsgedachte hiervan het beste uitgedragen kan worden. De belangrijkste conclusie, die naar voren kwam, is wel dat men het landschap niet mag zien als iets dat permanent is. De natuur verandert steeds en zoekt altijd naar een evenwicht. Vaak wordt dat evenwicht verstoord, hetgeen gepaard kan gaan met natuurrampen die veel ellende kunnen veroorzaken, zoals lawines met modderdoorerosie op kaalgekapte heuvels of hongersnood door woestijnvorming en stervende meren en bossen door zure regen.

Maar ook ons prachtige Twentse landschap is het resultaat van menselijke invloed.

Nadat in het begin van de avond ter kennismaking enkele natuurpuzzels waren opgelost, werden de diploma's uitgereikt door burgemeester J. Smit van Losser. De burgemeester toonde zich in zijn toespraak bijzonder content met de actieve IVN-afdeling van Losser. Natuurdeskundigen zijn altijd bereid hun mening en visie op het gebied van natuurbescherming en educatie te geven, zo betoogde Smit, die voorts stelde dat goed overleg soms veel geld en natuurschoon kon besparen.

Tot slot nog een dankwoord aan Rob Slager (bioloog) en de organisator en docent Siebe van de Woude, die vele uren van voorbereiding hebben besteed aan het organiseren van zo'n gidsencursus.

De nieuwe natuurgidsen zullen ongetwijfeld hun bijdrage leveren aan een stuk educatie ofwel het uitdragen van hun kennis, dat noodzakelijk is voor het behoud

van de natuur, die nog over is in N.O.-Twente. Een stukje natuur waar nog een beetje stilte is, waar men op rust kan komen op de vlucht voor deze jachtige maatschappij.

J. Bruns.

SCHENKINGEN

De afgelopen periode zijn de volgende schenkingen ontvangen, waarvoor hartelijk dank.

- * van H.A.G. Mensink te Denekamp enkele exemplaren herdenkingsalbums Indiëmilitairen 1946 - 1986; 1 boekje De Kareoler BNMO veertig jaar.
- * van G. Lohuis te Denekamp kopieën van oude akten en rekeningen.
- * van B. Tijhuis te Denekamp een jubileumboekje Dinkruiters 1975.
- * van fam. Peperkamp-Mensink te Denekamp vier stoelen en een tafel;
- * van B. Mensink te Denekamp een VVV-gids-Denekamp van 1916;
- * van zuster Virginie, oud directrice huishoudschool verschillende foto's van de huishoudschool te Denekamp;
- * van S. Wynia te Denekamp verschillende boeken en vier prenten.

J.A. den Ouden.

MARKEBOEK BREKLENKAMP

Sinds enige tijd is onze Stichting in het bezit van een kopie van het markeboek van Breklenkamp of eigenlijk gezegd een gedeelte van het markeboek, waarin een aantal verslagen van holtings opgetekend is, welke plaatsvonden tussen de 17e en 18e eeuw. Mevrouw Brunt, die het archief

van kasteel Twickel in Delden beheert en waar zich ook het orgineel van het markeboek bevindt, stelde ons in de gelegenheid om een kopie van het markeboek te maken.

Hiermee is de Stichting Heemkunde Denekamp nu in het bezit van kopieën van alle markeboeken of markebescheiden -voor zover bekend- van de gemeente Denekamp, met name van Denekamp, Noord Deurningen, Lattrop, Tilligte, Nutter, Oud Ootmarsum, Breklenkamp, Groot en Klein Agelo.

Enkele holtingverslagen uit het Breklenkampse markeboek zijn twee keer geschreven. Oorzaak hiervan is dat schoolmeester Derk Lohuis ze ooit eens schreef.

Het markeboek is evenals de andere markeboeken voor belangstellenden gratis ter inzage op 't Heemhoes.

J.A.den Ouden.

JOODS MONUMENTJE

Via deze rubriek informeren we u steeds over de gang van zaken rond bepaalde door ons op gang gebrachte initiatieven, zoals het monument ter nagedachtenis aan de vroegere joodse gemeenschap van Denekamp.

De laatste joodse medeburgers zijn op 17 november 1942 weggevoerd. Precies 45 jaar geleden dus. Slechts twee personen, die ondergedoken waren, hebben de vernietigingsdrang van de Duitse bezetter overleefd. Zij, Jacob en Benno Elkus, wonen respectievelijk in Israël en Australië.

De realisatie van het monument begint nu in een eindfase te komen. De gemeentelijke commissie voor cultuur en ook het college van Burgemeester en Wethouders van Denekamp konden zich volledig vinden in het plan en toonden zich

bereid tot subsidiëring. Zo het er nu naar uit ziet zal het beeld -want dat wordt het- volgend jaar in de eerste week van mei officieel onthuld kunnen worden. Het is de bedoeling dat het een plaats krijgt in de Vledderstraat ter hoogte waar eens de synagoge stond, zo ongeveer op de plek waar een Davidster in het straatbeeld is verwerkt. Gedacht is rond de officiële onthulling een aantal activiteiten te ontwikkelen, waarbij vooral de schooljeugd van Denekamp zal worden betrokken.

Ook is er de idee om hierbij kinderen uit het Duitse Metelen te betrekken en mogelijk uit Nordhorn.

In het volgende Onderschoer en via de kranten zullen we u op de hoogte houden van dit particulier initiatief.

H.Boink.

DE MIRWEENTER-EXPOSITIE

Van zondag 20 december 1987 tot en met zondag 17 januari 1988 organiseren de werkgroepen geschiedenis en exposities een tentoonstelling op de zolder van het museum Huize Keizer onder de titel "Mirweenter in Twente en de Duitse grensstreek". Door middel van foto's, documenten, kranten- en tijdschriftartikelen, maar vooral door middel van diverse voorwerpen, willen bovengenoemde werkgroepen proberen een beeld op te roepen van de manier waarop onze ouders en grootouders de midwintertijd doorbrachten.

Wat voor winterse bezigheden ze hadden, wat ze in hun vaak schaarse vrije tijd deden en hoe ze de verschillende feestten vierden, die in deze periodes vallen. Zo is het de bedoeling om een hoek van de expositiezolder in te richten als een Twentse keuken uit

vroegere dagen, in een andere hoek willen we aandacht schenken aan de mens- en gebruiken aan de andere kant van de grens.

Verder worden voorwerpen e.d. tentoongesteld, die verband houden met tijden en feesten als de advent, sinterklaas, kerstmis, oud- en nieuwjaar en drie-koningen. Voorts wordt aandacht besteed aan bezigheden als het maken van klompen en midwinterhoorns, aan weven en spinnen en aan binnen- en buitenspelen.

Voor de inrichting van de "Duitse" afdeling is alle medewerking toegezegd door de Heimatverein Metelen en door het Heimatmuseum in Neuenhaus. Voor de verdere aankleding kunnen we ook terecht bij het Rijksmuseum Twenthe, Oudheidkamer Twente in Enschede.

Hier hebben we diverse voorwerpen uitgezocht, die in deze expositie passen en in het museum in depôt liggen.

Verder hebben ook verschillende Denekampers medewerking toegezegd, o.a. door ons verschillende spullen te lenen.

Op het moment dat u dit artikelje leest is de expositie waarschijnlijk reeds geopend en kunnen we u nog slechts aansporen om het resultaat van onze inspanningen te komen bekijken.

H.Asma.

GASTEN UIT LÖNINGEN IN DENEKAMP

Het was prachtig weer die zondag de 18de oktober 1987, toen een gezelschap van ongeveer veertig personen van de Heimatverein Löningen per bus een bezoek bracht aan Denekamp, waar onze stichting Heemkunde als gastheer optrad.

Löningen ligt in West-Duitsland op een afstand van ongeveer een kleine zeventig kilometer van Denekamp, veertig kilometer boven Lingen.

De gemeente Löningen telt ongeveer 12.000 inwoners, een aantal dat overeenkomt met dat van de gemeente Denekamp.

's Morgens om half elf werd het gezelschap ontvangen in het Koetshuis van het museum Huize Keizer, waar de koffie klaar stond en heemkundevoorzitter Borgman een welkomstwoord tot de gasten richtte. Hier werd ook een dia-klankbeeld over Denekamp en zijn omgeving vertoond. Na deze binnen-activiteiten vertrok het gezelschap, versterkt met enkele van onze bestuursleden naar De Lutte om daar het arboretum Poortjulten te gaan bezichtigen. Na het diner in Denekamp werd een wandeltocht naar Singraven ondernomen via het Sterren en Borgbos. Op Singraven werden onder anderen de watermolens van binnen en buiten bezichtigd.

De terugwandeling ging via de Molendijk naar de markt, waar het gezelschap tegen 6 uur 's avonds in opperbeste stemming weer vertrok naar Löningen.

Te oordelen naar de reacties was de tocht en ontvangst in Denekamp zeer goed bevallen en zullen we zeker nog wel eens weer wat horen van deze bezoekers.

Onder hen was ook iemand, die vertelde dat hij een achterneef was van wijlen meester Bernink. Vroeger had hij de meester en zijn museum wel eens bezocht samen met zijn ouders. Een oudere dame vertelde dat ze ongeveer vijftig jaar geleden als verpleegster had gewerkt in IJmuiden. In behoorlijk Nederlands vertelde ze, wat ze in die tijd in Holland zoal had meegemaakt, bijv. de jamboree in Vogelenzang en de verloving en het huwelijk van prinses Juliana en prins Bernhard.

H.Asma.

HEIMATVEREIN HAREN IN DENEKAMP

Twee dagen na het bezoek uit Lönigen, op dinsdag 20 oktober 1987 ontvingen we opnieuw een gezelschap uit de Duitse Bondsrepubliek en wel een bus met bejaarden en enige begeleidsters totaal 53 personen, allen leden van de Heimatverein Haren (Ems). Deze plaats is bij velen zeker bekend, vanwege de excursie die onze stichting er drie jaar geleden heeft georganiseerd.

De gasten werden 's middags om drie uur door voorzitter Borgman verwelkomd in het museum Huize Keizer, waar opnieuw koffie met krentenwegge klaar stond. Na een bezichtiging van de St.Nicolaaskerk toog het gezelschap, aangevuld met een drietal personen van onze stichting, via de molens in Tilligte en Lattrop naar de havezathe De Breckelenkamp, waar men een verfrissing gebruikte.

Ook deze gasten troffen het met het weer, want het was opnieuw een mooie zonnige herfstdag. Tegen half zeven in de avond vertrok de bus met het gezelschap via Denekamp weer richting Haren.

Men was vol lof over de ontvangst in Denekamp. Menigeen had nog graag wat van de lekkere krentenwegge willen kopen, echter de bakkers zijn dinsdagmiddags in Denekamp gesloten en zodoende kon dit niet.

H.Asma.

METELN - DENEKAMP

Op het moment dat ik dit stukje schrijf zijn er al weer vele afspraken gemaakt over de verschillende activiteiten voor dit seizoen, die we samen aanpakken. In een gezamenlijke bestuursvergadering wordt dit soort zaken eens per jaar besproken.

Voor menigeen ligt nog vers

in het geheugen de busreis naar Würzburg, die door de Heimatverein Metelen in september is georganiseerd en waaraan ook door een tiental mensen van onze stichting is deelgenomen.

Eveneens in september van dit jaar is door een aantal van ons meegedaan aan de jaarlijkse "pätkesfahrt" in Metelen. Volgend jaar zullen we hieraan tijdig meer bekendheid geven, want we hebben vernomen dat daarvoor wel meer belangstelling is.

Op 6 december 1987 is in Metelen weer de jaarlijkse talk-up-platt praatavond, waaraan al zo'n jaar of drie ook door onze stichting Heemkunde medewerking wordt verleend.

Ook dit jaar is dat het geval. Voorts werkt de Heimatverein Metelen mee aan de expositie "Mirweenter" waarover u elders in deze rubriek meer kunt lezen.

Verder is het de bedoeling dat kinderen uit Metelen volgend jaar aanwezig zullen zijn bij de onthulling van het monumentje ter herinnering aan de joodse gemeenschap van Denekamp.

Tenslotte is voor volgend jaar een gezamenlijke fietstocht in Denekamp en omgeving gepland.

H.Boink.

NIEUWE AANWINSTEN

De bibliotheek van onze stichting is met de volgende uitgaven aangevuld:

Jaarboekje Vasse-Mander-Hezingen 1984-1985. nr.233.

Nederlands geschut sinds 1677. nr. 237.

Vier generaties glazenierskunst in de Pancratiuskerk te Tubbergen. nr.247.

Nederlandse Vestingen. nr. 290.

Goor en Thomas Ainsworth.
nr. 431.

De Nederlandse Mariniers.
nr.432.

Een droom werd werkelijkheid
(Huize Hölterhof). nr.433.

De mens en zijn woning (infor-
matie). nr. 434.

Kent u Noord Holland ook zo?
nr.435.

Eenzaam maar niet alleen.
nr.436.

Ned.Hervormde Gemeente Denekamp.
nr.437.

De stenen reus op de Zoester
Engh. nr.438.

Geschiedenis der Havezathe
"Oldemeule". nr.439.

't Witte Peerd (dialect).
nr. 440.

DOS 19, meer dan een voetbal-
club. nr.442.

The Origin of the Wax Block
Prints on the Coast of West
Africa. nr. 441.

De eerste grote industriële
fusie in Nederland na de twee-
de wereldoorlog. nr.443.

H.P.Gelderman en Zonen N.V.
(jeugdbedrijfsboek). nr.444.

125 Jaar ten Cate Technical
Fabrics B.V. nr. 445.

Textielhistorische Bijdragen,
tevens jaarverslagen 1961.
nr.446/3

Jaarverslagen 1963. nr.446/5.

Jaarverslagen 1964. nr.446/6.

Textielhistorische Capita Se-
lecta; H.ten Cate H.Z.N. en
Co. nr.447.

Manex Flitsen. nr.447/1

Primissina Cambrics. nr.447/2.

H.ten Cate H.Z.N. en Co. nr.
447/3.

Onze contacten met Japan. nr.
447/4.

Het begin van de industriali-
satie van Indonesië; Schets-

boek van een veelzijdig tex-
tielconcern (een ongewone
kijk op Nijverdal ten Cate).
nr.448.

Vier eeuwen Waterlooplein (van
Industrieterrein tot Cultureel
Centrum). nr.449.

D.Asma-ten Broeke.

HERBOUW KLÖPKESHOES

Even voorbij de Volkssterren-
wacht Twente, aan de Mekkelhor-
sterstraat in Berghum (Dene-
kamp) staat een bord met de
volgende tekst. "Op dissen
grond begeent de oale tied te
gloren". Hier wordt het Klöp-
keshoes herbouwd met behulp
van vrijwilligers uit deze
buurtschap.

Het is de bedoeling dat het ge-
heel in de oorspronkelijke
stijl wordt afgebouwd, waarbij
zelfs deskundige hulp is inge-
roepen van de Oudheidkamer
Twente te Enschede.

Met de herbouw van dit Klöpkes-
hoes is dan eindelijk een
kroon gezet op de initiatieven,
die wij daartoe sinds 1976 in
gang hebben gezet. Het Klöpkes-
hoes is eigendom van de VVV,
dat in het gebouwtje straks ook
informatie biedt over de ge-
schiedenis van de Klopjes.

We zullen in de volgende afle-
vering van 't Onderschoer daar-
aan ook een artikel wijden.

H.Boink.

OPROEP AUDIO-VISUELE DESKUNDIGHEID

Binnen ons bestuur zijn stemmen
opgegaan te komen tot een
werkgroep audio-visuele presen-
tatie. Daaronder verstaan we
het vertonen van dia's, film en
video. Er is een flinke belang-
stelling voor deze wijze van
presenteren van Heemkundige za-
ken. In toenemende mate berei-

ken ons verzoeken.

Dan moet je ook met een zekere regelmaat wat toevoegen aan het-geen er is.

Vandaar dat we behoefte hebben aan enkele mensen die de techniek van het samenstellen van bijv. diaklankbeelden beheersen en belangstelling hebben om deel uit te maken van een te vormen werkgroep, waarin in elk geval ook iemand zal deelnemen, die dia-opnamen maakt en iemand die begeleidende teksten kan schrijven.

Meer informatie hierover wordt u graag verstrekt door ons bestuurslid H.Asma.

H.Boink.

NIEUWE DONATEURS

Ook in de afgelopen periode kwamen er weer verschillende aanmeldingen binnen van nieuwe donateurs.

Er was zelfs een enthousiaste donateur, die met het voorstel kwam, dat iedere donateur uit familie- of kennissenkring eigenlijk een nieuwe donateur zou moeten aanbrengen.

Zelf gaf hij het goede voorbeeld, want hij meldde maar liefst vier nieuwe donateurs aan. Een initiatief dat navolging verdient, waarbij het dus dan nog niet zo zeer gaat om het aantal. Allemaal één erbij is ook prima!!

Verder willen we attenderen op de mogelijkheid om een jaarabonnement op 't Onderschoer als cadeau te geven, het zgn. geschenkabonnement. Hiervoor heeft de Stichting Heemkunde speciale geschenkkarten beschikbaar. De prijs is gelijk aan een jaarabonnement (f.15,-). De begunstigde ontvangt dan een geschenkkart en een jaar lang 't Onderschoer-gratis. Het is maar dat u dat ook even weet. Deze geschenkkarten zijn verkrijgbaar op 't Heemhoes,

Kerkplein 4, Denekamp; ze zijn daar eventueel telefonisch te bestellen (05413) 4656. Voor openingstijden: zie achterin dit blad.

De volgende personen hebben zich aangemeld.

J.Groeneveld, Frensdorferweg 26, 7635 NK Lattrop; N.Rondhuis, Burgemeester Hoogklimmerstraat 34, 7591 ET Denekamp; Mevr.Groothuis, Geert v. Woustraat 10, 7591 GT Denekamp; L.J.H.Dobbelhoff, Nordhornsestraat 137, 7591 NN Denekamp; J.H.Oolderink, Huurnestraat 88, 7572 VH Oldenzaal; G.J. Olde Dubbelink, meester Lazonderstraat 25, Denekamp; H.A.Meek, de Plevier 7, Denekamp; J.W.Webbink, Oldenzaalsestraat 33, Denekamp; L.J.V. Wortelboer Grotestraat 4, Denekamp; R.Wortelboer, Johannaweg 29, Hengelo; Karin Wortelboer, Doornbosheerd 11, Groningen; J.G.Bekhuis, Dorpermeienweg 4, Denekamp; A.H.M.Laagland, Lattroppestraat 8, Denekamp; J.Eppink, meester Muldersstraat 8, Denekamp.

Het totaal aantal donateurs komt hiermee op 646.

J.A.den Ouden.

EXCURSIE NAAR WÜRZBURG

Van vrijdag 18 tot en met zondag 20 september 1987 organiseerde de Heimatverein Metelen een driedaagse excursie naar de steden Würzburg, Rothenburg en Fulda. Aan deze tocht, die met twee bussen werd ondernomen, namen 85 personen deel, waarvan tien Denekampers. Die tien Denekampers waren leden van bestuur en werkgroepen van onze stichting met hun echtgenotes. Vrijdagsmorgens om vijf uur vertrok het kleine gezelschap uit Denekamp en een uur later vertrokken de twee bussen vanuit Metelen naar het zuid-oos-

ten van Duitsland. Bij het begin van de tocht was het weer nog niet zo bijzonder, er viel wat regen, maar hoe verder de tocht ging hoe beter het weer werd. Kort na de middag kwam het gezelschap in Würzburg aan en hier werden eerst de kamers van de twee gereserveerde hotels verdeeld en daarna werd er gedineerd. De rest van de dag werd besteed om de stad met zijn schat aan historische gebouwen te bezichtigen.

Zaterdagmorgen na het ontbijt vertrokken de bussen naar de oude stad Rothenburg. Onderweg werd het stadje Creglingen aangedaan, waar het beroemde altaar van Riemenschneider werd bezichtigd. Na de middag werden onder leiding van een stadsgids de voornaamste bezienswaardigheden van Rothenburg bekeken.

Op zondagmorgen werd de terugtocht aanvaard en waarbij de oude bisschopsstad Fulda werd aangedaan. Hier bevindt zich o.a. het graf van de bij Dokkum vermoorde Bonifatius. Ook deze stad werd onder deskundige leiding uitvoerig bekeken. Zondag laat in de avond kwamen de Denekampse deelnemers weer terug in het Twentse, boordvol indrukken van deze schitterende tocht door een prachtig gedeelte van Duitsland. Ook langs deze weg nog de complimenten aan Heimatvoorzitter Paul Mening, die deze tocht tot in de puntjes had voorbereid en verzorgd.

H. Asma.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Op het moment dat dit artikel is geschreven wordt, zit de werkgroep volop in de voorbereidingen van de mirweenterexpositie, waarover in een andere bijdrage nadere bijzonderheden zijn te lezen.

Het overige werk gaat normaal

verder, maar moet helaas door wat minder mensen gebeuren want, hoewel we het seizoen zijn begonnen met twee nieuwe werkgroepleden, zijn er door ziekte en andere redenen vier leden uitgevallen.

Dus u begrijpt dat nieuwe leden bij onze werkgroep met open armen ontvangen worden.

In dit verband enkele opmerkingen over de enquête, waaraan tot nu toe (half november) ongeveer vijf procent van onze donateurs heeft deelgenomen.

Enkele inzenders(sters) vragen zich onder het punt "opmerkingen" af of alleen geboren Denekampers kunnen meedoen in de diverse werkgroepen.

Verder zijn er inzenders(sters) die bepaalde suggesties doen om de band met de donateurs te versterken.

Omdat er op de enquête-formulieren geen namen behoeften te worden ingevuld en dus de gachte inzenders(sters) niet bekend zijn, volgt er via dit artikel een voorlopig antwoord. Op de eerste plaats kan elke donateur, geboren in Denekamp of niet, meedoen in de verschillende werkgroepen.

Hierbij nodigen we bedoelde mensen uit om contact op te nemen met ondergetekende of een van de andere redactieleden. De adressen vindt u elders in dit boekje.

Behalve naar nieuwe werkgroepleden zijn we ook nog steeds op zoek naar meer Denekampers, die hun oorlogsherinneringen willen opschrijven voor het boekje dat, hopen we, in 1990 zal verschijnen. U hebt daar nog een heel jaar de tijd voor en wanneer iemand z'n herinneringen liever vertelt dan opschrijft, dan hoeft dit geen bezwaar te zijn. In dat geval komen we bij u om uw verhalen op cassetteband op te nemen of u komt op een avond in 't Heemhoes. De keuze is aan u.

H. Asma.

TENTOONSTELLING OVER WEVEN EN WEEFKUNST

Het museum Huize Keizer wil volgend jaar zomer een tentoonstelling houden over weven en weefkunst. Ons is gevraagd via dit blad een oproep te doen om materiaal voor een dergelijke tentoonstelling tijdelijk te willen uitlenen.

In grote lijnen wil de tentoonstelling een beeld geven van het weven in Denekamp e.o. als huisnijverheid en fabrieksnijverheid, waarbij ook de sociale kant wordt belicht. Voorts wordt ingegaan op de weefkunst van toen en vooral ook van nu.

Mocht u dus materiaal hebben, dat wellicht voor deze tentoonstelling is te gebruiken, dat u dit volgend jaar gedurende de maanden juni tot september 1988 wilt uitlenen aan het museum.

Dat kunt u doen via 't Heemhoes, omdat ook onze stichting medewerking verleent aan de totstandkoming van de tentoonstelling. Ook kunt u terecht bij het museum Huize Keizer, waar conciërge G. de Winder u graag te woord staat en u alles over de tentoonstelling kan vertellen. Vanzelfsprekend mag u hierover ook met mij contact opnemen.

H.Boink.

KERKUILEN-PROJECT

Het is nog niet zo best gesteld met de kerkuil. We mogen blij zijn als we nog zo'n 400 broedparen over hebben van de duizenden, die een jaar of twintig geleden nog zo vanzelfsprekend in ons land aanwezig waren.

De galmgaten van vele kerktorens, ook die van Denekamp zag ik laatst, zijn met gaas of netten afgesloten om de

uilen en andere vogels, met nestplannen buiten te sluiten. Boeren hebben hun rommelschuren gesloopt en vervangen door biofabrieken, waarin geen uil meer terecht kan, zodat de "woningnood" nijpend is.

De werkgroep Flora en Fauna heeft in totaal zo'n veertig bos- en kerkuilenkasten geplaatst, maar daarmee zijn we er nog niet. De kerkuil heeft meer nodig dan dat. Hij moet ook in zijn levensonderhoud kunnen voorzien. Een volwassen uil heeft per dag ongeveer vijf muizen nodig. Wel nu, als we onze uilen willen behouden zullen we moeten zorgen voor een geschikt leefmilieu voor muizen. Door de moderne landbouwtechniek en het verdwijnen van houtwallen daalt de muizenstand, vooral het aantal veldmuizen. Tot op heden zijn we nog niet in staat de voedselsituatie van de kerkuil te verbeteren, maar laten we hopen dat dit spoedig wel het geval zal zijn.

Plaatsen waar nog veel muizen voorkomen zijn wegbermen. Maar wanneer de uilen daar gaan jagen worden ze vaak het slachtoffer van het snelverkeer.

Ook de strenge winters van de laatste twee jaar hebben de uilen geen voordeel gedaan. Vooral wanneer de grond langdurig met sneeuw bedekt blijft, krijgen de uilen het heel moeilijk. De muizen komen dan niet aan de oppervlakte, maar zoeken hun voedsel onder de sneeuw en de uil zit zonder proviand. Dit noopt hun om te gaan zwerven, hun vetreserves raken dan snel op en vaak komen ze van honger om.

Zo kreeg ik dit voorjaar een terugmelding van een kerkuil die ik op 3 juli 1986 in Breklenkamp had geringd. Deze vogel, die vermoedelijk vanwege de strenge winter is gaan zwerven, werd op 10 maart 1987 te Bransles Seine et Marne in Frankrijk dood gevonden. Deze kerkuil had een afstand afgelegd van 561 km

en een ouderdom bereikt van 251 dagen.

In verband met de strenge winters van de laatste twee jaar is het aantal geboortes van jonge kerkuilen precies met de helft teruggelopen. Dit niet alleen in Denekamp maar in geheel Twente.

Gaarne wil ik nog even vermelden dat we in 1986 zijn overgegaan tot het oprichten van een Twentse kerkuilengroep, waarop ik in het volgende Onderschoer even terug kom.

W.A.J. Nijhuis.

BOERDERIJEN-ONDERZOEK

In 't Onderschoer nr.2/1987 hebt u kunnen lezen, dat er vanuit de werkgroep Dorpsgeschiedenis een plan is ontstaan om een boerderijen-onderzoek te starten.

Hiervoor is inmiddels een afzonderlijke werkgroep gevormd. De eerste bijeenkomst van de werkgroep heeft op 28 september 1987 plaatsgevonden in 't Heemhoes. Op deze eerste avond waren twaalf personen aanwezig. Er wordt begonnen met het inventariseren van de boerderijen in het gebied van de vroegere marke Denekamp (Dorp en Buurtschap Denekamp).

Op computerlijsten worden de namen genoteerd, die in de periode van 1475 tot 1839 voorkwamen in de marke. De gegevens hiervoor worden verzameld vanuit o.a. registers van verpondingsgelden 1601 en 1722, vuurstedengeld 1675 en 1682, volkstellingen 1748, 1795 en 1839; ook het schattingsregister Twente van 1475 wordt hierbij gebruikt.

Tevens worden de namen in beeld gebracht op kadasterkaarten.

Op iedere dinsdagavond bestaat in 't Heemhoes de mogelijkheid om aan het project te werken. Zodra de eerste resultaten bekend zijn, zal hieraan in

't Onderschoer aandacht besteed worden.

Indien u belangstelling hebt voor deze werkgroep kunt u voor inlichtingen terecht bij ondergetekende, tel(05413) 3435.

H.Nolten.

DINGELDEINMONUMENT

Binnen de Stichting Heemkunde Denekamp is er al enige jaren gepraat over het plaatsen van verschillende monumenten en gedenktekens in Denekamp.

Het monument gewijd aan meester Bernink, de stichter van Natura Docet, werd in de afgelopen novembermaand onthuld en het beeldje, dat de gedachtenis aan onze vroegere joodse dorpsgenoten levendig moet houden, komt er het volgend voorjaar.

Verder is het de bedoeling dat ook de schoolmeester en historicus meester Willem Hendrik Dingeldein een monument of gedenkteken krijgt.

Vanuit het bestuur van onze Stichting is een commissie gevormd, die dit verder gaat voorbereiden en uitwerken. Als plaats voor dit monument is gedacht aan het kleine plantsoen met de oude opgeknaptte wilgeboom aan de Van der Heijdenstraat, vlak bij het geboortehuis van Dingeldein. Er wordt naar gestreefd om het kunstwerk in het najaar van 1988 geplaatst te krijgen.

In volgende afleveringen van 't Onderschoer zullen we u op de hoogte houden.

H.Asma.

DIA-VOORSTELLINGEN

Ook dit winterseizoen verzorgt onze Stichting weer een aantal dia-avonden in het museum Huize Keizer.

De data voor deze voorstellingen zijn als volgt:
maandag 18 januari 1988,
aanvang 20.00 uur; maandag
22 februari 1988, aanvang
20.00 uur en maandag 21 maart
1988, aanvang 20.00 uur.

H.Boink.

DERTIG JAAR FOTOGRAFIE IN DENEKAMP

Komend voorjaar is er in het museum Huize Keizer een bijzondere expositie te zien over de ontwikkeling van Denekamp gedurende de afgelopen dertig jaar.

Door middel van foto's kunt u dan zien hoe amateurfotograaf Ben van der Maas sinds 1958 Denekamp heeft vastgelegd op de gevoelige plaat. Erg plezierig is het dat Van der Maas ook nog donateur van onze stichting is. Want een dergelijke tentoonstelling is natuurlijk heemkunde bij uitstek om met volle teugen te kunnen genieten van al die mooie plaatjes o.a. van het dorp van voor de "doorbraak". Op de vraag "Hoe was het ook al weer?" kunt u op die tentoonstelling regelmatig antwoord krijgen. In de krant zult u hierover te zijner tijd wel meer kunnen lezen over deze tentoonstelling die plaatsvindt van 4 maart tot en met 10 april 1988.

H.Boink.

BEDANKT

Graag wil het bestuur allen bedanken die het afgelopen jaar op de een of andere wijze een bijdrage hebben geleverd aan het werk van onze stichting.

Zonder de inzet van de vele actieve werkgroepleden was het niet mogelijk al de

dingen te verwezenlijken, waarvan gemeend is dat het goed is dat ze plaatsvinden.

Daarnaast zijn er natuurlijk ook vele mensen betrokken bij activiteiten in de randgebieden, maar die daarom nog niet minder gemist kunnen worden. Hierbij denken we met name aan het verzorgen van de vergaderingen en bijeenkomsten.

Tevens willen we hierbij niet onvermeld laten de inzet van vrijwilligers van onze stichting rond opening en organisatie van tentoonstellingen in het museum Huize Keizer. Onze stichting voelt zich nogal nauw betrokken bij dit museum, waardoor het mede mogelijk is dat het op vele zondagen geopend kan zijn.

Zonder hulp van vrijwilligers is er geen heemkundeorganisatie, is er geen enkele vereniging die kan bestaan. De vrijwilligers zijn het waarop ook onze stichting steunt. Allemaal heel hartelijk bedankt voor jullie inzet.

Het bestuur stelt het bijzonder op prijs ook het komend jaar weer op jullie medewerking te mogen rekenen.

H.Boink.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Voortbestaan Beuningen verzekerd door nieuwbouw. (Tub. 18-8; Tw.C. 19-8-1987).

Echtpaar vertaalt dagboek van Sweder Schele uit periode 1591 - 1635. (Tub. 1-8-1987).

Rond 4000 bezoekers bij show oude landbouwwerktuigen in Tilligte. (Tub. + Tw.C. 24-8).

600 Klootschutters en kogelwerpers bijeen voor marathon in Tilligte. (Tw.C.+Tub. 24-8-'87).

Heemkunde Albergen geëerd met Overstichtsprijs 1987. (Tw.C. 2-9-1987).

Streekhistorie in Overijssel populair. (Tub. 3-9-1987).

Een beschrijving van een wandeling rond klooster Frenswegen. (Tub. 3-9-1987).

Markt Denekamp officieel weer op oorspronkelijke plaats. (Tub.+Tw.C.+D.W. 2-9-1987).

Volle kerk bij jubileum zusters Franciscanessen en 75 jaar koepelkerk. (Tub.+Tw.C. 7-9+D.W. 9-9-'87).

Monumentendag: een blik achter dagelijks straatbeeld. (Tub. 10-9-1987).

Derde dinsdag (in september; prinsesdag) bestaat een eeuw. (Tub. 12-9-1987).

Heimelijke hoop op adellijke voorouders. Een artikel over stamboomonderzoek. (Tw.C. 10-9).

Overijsselse molens trekken veel bekijks. (Tw.C. 14-9).

De Aartsdiocesane boeren en tuindersbond (A.B.T.B.) bestaat 70 jaar. (Tw.C. 16-9 en 22-9-1987).

Opgravingen bij Borne legt aardewerk bloot, afkomstig uit vroege middeleeuwen. (Tub. 16-9; Tw.C. 12-10-1987).

Het holtuten, een oud spel. (Tub. 19-9-1987).

Streektaal bloeit, maar kwaliteit gaat achteruit. (Tw.C. 21-9-1987).

Buurtschap herbouwt klöpkes-hoes na 17 jaar op een stuk grond aan de Mekkelhorsterstraat in Berghum. (Tub. 24-9; Tw.C. 28-9-1987).

De rubriek "Vespertied" gaat deze keer over pater Bouwhuis en het Oldenzaalse ziekenhuis. (Tw.C.26-9-1987).

Meester W.H.Dingeldein krijgt beeld in Denekamp. (Tw.C.3-10).

Tieplen, een oud Twents kinderspel. (Tw.C.6-10; Tub.8-10 en 15-10-1987).

Rooms Twents volkslied niet verloren gegaan. (Tw.C.10-10-1987).

Veiling van havezathe Herinckhave in 1916. (Tub.10-10-1987).

Oevervegetatie van Bergvennen in gevaar; het zuidelijk deel wordt opgeschoond. (Nieuwsbl. v.Oldz. 13-10-1987).

De Almeloze kunstschilder Harrie Spanenburg overleden. (Tw.C.15-10; Tub.13-10-1987).

Puin en Kano's bedreigen uniek Dinkeldal-gebied. (Tw.C.17-10).

Vermaning spoorde de Drentse Neaderthaler op, maar werd verguisd (een artikel n.a.v. het overlijden van Vermaning). (Tub.17-10-1987).

Kinderspel 2 van hinkelen tot kikker opblazen; een artikel in de rubriek "oet de noaberschap". (Tw.C.17-10-1987).

Familie Wintels laat oude molen opnieuw draaien. Duitse minister van kunst opent morgen (22-10) fraai monument in Veldhausen. (Tub.21-10-1987).

Grens bij Rammelbeek langzaam iets rustiger; meer vrachtwagens via "nieuwe grens" bij De Lutte. (Tw.C.22-10-1987).

Kinderspelen in vroeger jaren. (Tub. 24-10-1987).

D.Jordaan benoemd tot ere-voorzitter Jaarboek Twente. (Tw.C. 29-10-1987).

"All'ns te hoope" verzameld werk van Hennik van'n Scheenken (dichtbundel in 't Twents) gepresenteerd. (Tub.29-10; Tw.C. 5-11; Vizier 5-11-1987).

Jaarboek Twente meer op toekomst afstemmen. (Tub.29-10; Tw.c. 6-11-1987).

Haus Brandlecht en Huize Weemselo in 1589 betrokken bij een schaking. (Tub.31-10-1987).

H.Asma.

Algemeene Grasverkoop te Ootmarsum.

Notaris Kleinschmit

te Ootmarsum zal op
 Dinsdag 18 Juni 1912,
's voorm. 10 uur, op u te
melden geroeiplaatsen, in het open-
baar verkoopen:

109 perc. EERSTE GRAS,

als:

1. Voor Mevr. de Wed. K. B. H. Palthe te Oldenzaal: 21 perc. ter plaatsen „de Bleek”, „de Vinkemaat” en „de Kolken.”

2. Voor J. H. Waarnink: 1 perc. ter plaatse: „Meertenbosch” te Groot-Agelo.

3. Voor H. J. Aveskamp: 13 perc. in „Dusinkmaat”.

4. Voor de Bakkersvereniging: 4 perc. ter plaatse: „Eendenkooi.”

5. Voor G. J. Heimerink: 3 perc. in „het Nije.”

6. Voor de Ned. Herv. Diaconie: 19 perc. in „het Nije” en „Palthenkamp.”

7. Voor J. J. Deperink te Reutem: 2 perc. ter plaatse „Elshout.”

8. Voor J. G. Hendriksen: 5 perc. in het „Essinkmaatje.”

9. Voor den Ed. Achth. Heer G. W. Cramer: 2 perc. van het voormalige erve „Rientjes.”

10. Voor G. Aarnink op Vinke: 17 perc. ter plaatsen „Huisplaats,” „Paardenweideke,” „Koeweide” en „Ottinkbekke.”

11. Voor Hermannus Dijkhuis: 2 perc. op het „Hondelo.”

Te beginnen bij de Bleek en vandaar zal men rondgaan.

Daarna 's nam. 5 uur voor den Ed. A. Heer Cramer vnl.: 20 perc. op Springendal.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal e.o.
15 juni 1912.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

Ons mede-redactielid H. Asma laat ons het volgende weten.

"In de eerste aflevering van "het vooroorlogse joodse leven in Denekamp" in het onderschoer 1987/2 schrijft B. Elkus over een torah-rol, die na plundering van de Denekamse synagoge in de laatste oorlog op straat terecht kwam en door een boer, waarvan hij zich de naam niet meer kon herinneren, zou zijn meegenomen. Later had de betreffende persoon de torah-rol aan Elkus overhandigd, die ze vervolgens heeft meegenomen naar Israël. Naar aanleiding van dit artikel vertelde mevrouw Punt-Smeing uit Denekamp, dat de onbekende persoon uit het verhaal, haar vader geweest is, de heer Smeing dus, die in die tijd inderdaad vooraan op de Brink woonde. Verder vertelde ze dat de torah-rol bij hun thuis is gebracht door Saartje Suskind, die samen met haar broer Hartog Suskind bij hen in de buurt woonde. De Suskinds hadden in het pand Brink 10 een winkeltje waar ze snoep, fruit en vis verkochten.

Saartje bracht de torah-rol bij Smeing met het verzoek, dat ze die tot na afloop van de oorlog zouden bewaren. Smeing heeft de rol, uit angst voor de Duitsers, diep onder het hooi op de zolder weggestopt en daar heeft ze de gehele verdere oorlogstijd gelegen. Na de oorlog heeft Smeing de torah-rol aan Benno Elkus overhandigd.

Hoe Saartje Suskind aan de betreffende rol is gekomen wist mevrouw Punt niet en ook niet of ze die al langer thuis had gehad. Het is haar waarschijnlijk ook niet verteld in die tijd, want hoe minder mensen van bepaalde dingen afwisten, hoe kleiner het gevaar was van ontdekking.

We danken mevrouw Punt voor deze toelichting en ook voor de andere verhalen over joodse buurtgenoten van vroeger, die ze vertelde.

Baron Sloet tot Everlo uit Molenhoek (gemeente Mook)

schrijft ons o.a. over zijn voorgeslacht dat Frans Georg Baron Sloet tot Everlo geboren is op 24 juni 1810 te Bentheim en is overleden op 18 april 1890 in Denekamp. In mei 1886 herdacht deze baron Sloet zijn vijftigjarige ambtsvervulling als gemeentegeneesheer. Voor de duidelijkheid: F.G. baron Sloet was een groot gedeelte van de vorige eeuw huisarts in Denekamp. De straat lopende tussen beaardenhuis en r.k.begraafplaats is naar hem genoemd, omdat zijn woonhuis precies vooraan dat straatje stond en nog steeds staat. Velen zullen het opvallende witte pand wel kennen met in het bovenlicht van de toegangsdeur het wapen van de familie Sloet. (wat gebeurt er overigens met dit pand, dat m.i. zeker het behouden waard is voor het nageslacht? Het is een van de oudste panden van Denekamp!).

Het is wellicht interessant te weten dat H.J.B. Roessingh Udink, waarvan in dit Oderschoer de laatste aflevering staat van een serie artikelen uit zijn dagboek over een reis naar Londen in 1851, in 1858 van 5 april tot 8 mei burgemeester is geweest van de gemeente Hasselt.

Wie weet er wat jammer is?

"Jammer is as de koo in t water drit;
dan is n köttel weg en t water smerig."

Aldus een donateur.

Dit jaar is er in Denekamps bestuurlijke geschiedenis weer iets volledig veranderd.

Vanaf 1818 had de gemeente Denekamp een gemeente-ontvanger. Als gevolg van gewijzigde wetgeving is het niet langer nodig dat gemeenten een ontvanger moeten hebben. Tegelijk met het afscheid van de laatste gemeente-ontvanger van Denekamp, de heer J.G. Spekhorst, heeft de gemeente het instuut "gemeente-ontvanger" opgeheven. Vanaf het begin van het ontstaan van de gemeente Denekamp hebben de volgende personen als ontvanger gefunctioneerd. Zoals is op te maken waren nog tot in deze eeuw ondernemers, die dit ambt "erbij" uitoefenden.
1818 - 1846 J.M. Cantor; 1846 - 1853 G.J. Hellendoorn (bakker); 1853 - 1863 H.J.E. Alink (winkelier); 1863 - 1888 A.A.T. Alink (winkelier); 1888 - 1898 J.G. A. Keyzer (winkelier); 1898 - 1942 J.B.P. Veldman (logementhouder); 1942 - 1958 B.F. Bodde; 1958 - 1987 J.G. Spekhorst.

Van de heer H.A. Meek te Denekamp ontving de redactie het volgende stuk over "Vreemde watervogels in Denekamp", dat we graag in deze rubriek willen overnemen.
Voor de duidelijkheid vertelt Meek dat hij vergunning heeft om in de Bergvennen bij Latrop wetenschappelijk onderzoek te doen.

Wie het over watervogels heeft, bedoelt daarmee meestal eenden en zwanen. Een niet zo bekende watervogel is de Fuut, die wat slanker is dan een eend en bovendien een sierlijke kuif heeft. Nog minder bekend zijn haar kleinere familielieden, de Geoorde Fuut en de Dodaars; de laatste heeft wel wat van een bruin waterhoentje. Of het vele hemelwater daartoe heeft bijgedragen weet ik niet, maar een feit is dat in 1987 voor het eerst alle drie soor-

ten in onze gemeente gebroed hebben.

Dit is in Nederland een niet zo vaak voorkomend verschijnsel.

De Dodaars was al in de tijden van meester Bernink broedvogel van wat toen het Lattroperveld genoemd werd en nu meer bekend is als de Bergvennen. Overigens vormen de Bergvennen een klein restant van een heidegebied met vennen dat zich uitstrekte van Breklenkamp tot De Lutte. In augustus van dit jaar kon men dit wintervogeltje zien zwemmen met haar jongen in de Bergvennen met een eiland.

De Fuut was oorspronkelijk broedvogel van grote met riet omzoomde meren. Ze kwam daardoor tot voor kort niet tot broeden in Twente. Vanaf 1967 zijn ook in onze regio de jonge futen met hun streepjespakken te bewonderen. Twee ontwikkelingen hebben hier toe bijgedragen. Deze sierlijke vogel blijkt zich steeds beter aan te passen aan door mensen gevormde biotopen (= leefmilieu), nl. gegraven meertjes. Door de aanleg van een aantal vierbaanswegen ontstonden in de zeventiger jaren verscheidene grote waterplassen, zoals bij Enter en Bornerbroek. In 1987 en ook al in de jaren daarvoor bevond zich een succesvol broedpaar in het omleidingskanaal ter hoogte van Denekamp (mededeling J. Bruns).

De Gecoorde Fuut heeft weliswaar mooie goudgele oorpluimen, maar hij duikt zo snel weg dat dat nauwelijks zal opvallen. Onder vogelkenners is hij bekend om zijn zigeunerachtig gedrag. In sommige jaren broeden maar enkele paren in Nederland, terwijl in andere jaren meer dan honderd broedparen geteld worden. In de jaren tachtig zien we weer een opgaande lijn, waar nu de Bergvennen van geprofiteerd hebben. In

één van de vennen werd minstens één jong grootgebracht, dat af en toe op de rug van de oudervogels meezwom."

Wat mij in de enige tijd geleden verschenen Natuur en Milieu-krant Overijssel opviel was hoe slecht men toch dialect begrijpt, kan "vertalen" in Nederlands.

In dat blad was het gedicht "Milieu-bedearf" van mevrouw E. Bos-Hermelink uit Oldenzaal opgenomen (In 't Onderschoer 3/1987; stond dit ook). In een van de laatste regels staat "Wie helpt er met n pröttel opruumn", dat dan in het Nederlands is weergegeven "wij helpen mee die rommel opruimen"!

Is (ons) dialect dan toch zo moeilijk? Het lijkt me in elk geval verstandiger bij "vertalen" van dialect-stukken niet alleen maar "vermoedend" te werk te gaan. Zorg er in elk geval voor dat het door iemand gebeurt die de "taal" verstaat.

H. Boink.

DE KOOIJ

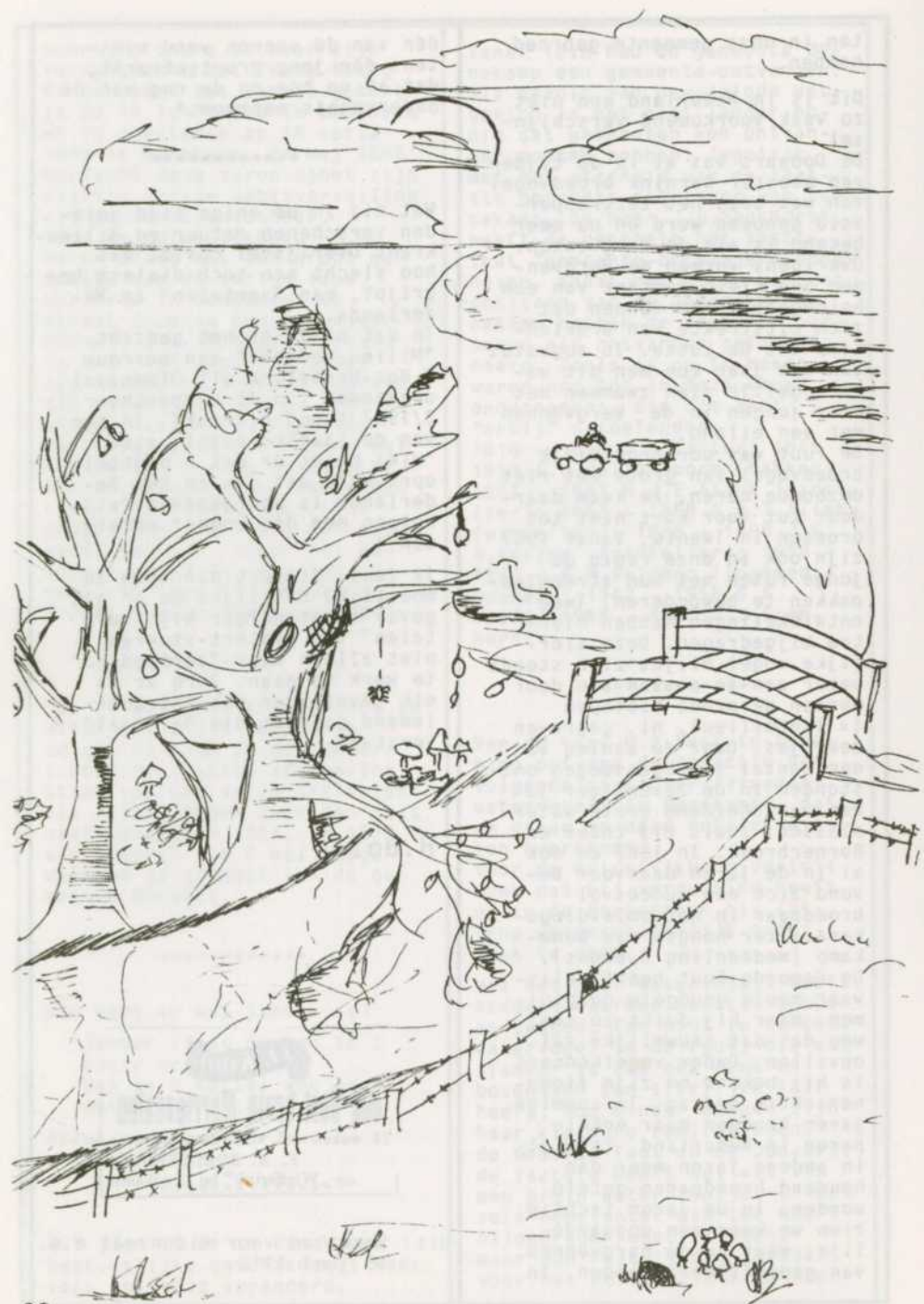
een best broin Merrievenen

14 weken oud, uitmuntende draver.

F. A. ROELEVELD,

op „Wiefferink" bij Denekamp.

Uit: Weekblad voor Oldenzaal e.o.
15 juni 1912.

Het was in de morgen van 16 oktober 1974 toen ik vanaf de Nordhornsestraat te Denekamp, stroomafwaarts, de Rammelbeek volgde in de richting van de Hoge Haar. Het was een zeldzame mooie herfstdag. Het had die nacht licht gevroren en het leek wel zomer en herfst tegelijk. Witte wolken dreven langs de blauwe hemel en weerspiegelden in het heldere water van het snelvlietend beekje.

De rijp, die de koude nacht op het veld had achtergelaten, verdampte in het herfstzonnetje in een ijl streepje nevel. De bomen en struiken waren bedekt met een dun laagje rijp en stonden nog volop in het goudgele blad, wachtende op de speelse wind, die ze in alle hoeken van het land zal verspreiden, waar ze weer deel zullen uitmaken van de natuur en van de kringloop ter plaatse. Het dorre blad zal weer vergaan, dat is het werk van de micro-organismen. Ze breken het dode materiaal af in organische bestanddelen die de bodem inspoelen en weer door de planten worden opgenomen.

In deze periode kunnen er nog warme dagen zijn, die zich bij uitstek lenen om het afstervingsproces in de natuur te bewonderen. Het is een typisch verschijnsel, dat dit afstervingsproces veelal gepaard gaat met nieuw leven. In ieder geval wordt steeds, juist in deze periode, de kiem gelegd voor een nieuw bestaan. Gaan we dit eens nader beschouwen en wandelen we door ons mooie Twentse landschap dan komt ons een scherpe boslucht tegemoet, die vochtig aandoet. 's Zomers is de lucht droog en warm; de vochtigheid in de lucht blijft niet hangen, zoals in de herfst het geval is. Het loofhout en bij uitstek de Amerikaanse eiken bieden een overweldigende aanblik van kleurschakeringen, die doet denken aan een schilderspalet of aan een oosters tapijt.

Tussen het fluweelgroene mos, dat z'n best doet er nog zo fleurig mogelijk uit te zien, schieten hel gekleurde paddestoelen omhoog; staan met nog zand op hun bolstaande

hoeden - geboren te worden en kijken juist over de rand van de aarde in de wazige verten. Rode vliegenschwammen staan in groepen, als suikerbroden te blozen tussen het jonge berkenhout en ze doen denken aan kabouters en feeën en raken zodoende, onbewust, de draden van ons jeugdig verleden en stemmen ons weemoedig.

Op een omgezaagde beuk staat een grote paddestoel. Het is een zeer mooi mosselvormig exemplaar van de oesterzwam, duifblauw en leisteekkleurig getint. De oesterzwam is een goed eetbare en smakelijke paddestoel, die men tegenwoordig op hout en stro kweekt en die als "kalfsvlees" verhandeld wordt.

Tussen het dichte bladerendek stond nogal een zeldzaam exemplaar van het bosparasolzwammetje. Naast verschillende andere paddestoelen zoals de aardappelbovist, bruine bekertjeszwam, honingzwam en gestreepte bekertjeszwam vond ik tot mijn grote verbazing het prachtig knotszwammetje van de rupsendoder (*cordiceps militaris*). Dit was voor mij een evenement om nooit te vergeten. Het is een prachtig oranje-rood knotszwammetje van drie tot zes centimeter lang. Het boven-eind lijkt wel iets op een huzarenmuts en is met fijne wratjes bezet. Nadat ik het paddestoeltje voorzichtig met mijn mes uit de grond had gepeuterd vond ik de pop van een 'huismoeder', waaraan dit mooie zwammetje zijn naam te danken heeft. De 'huismoeder' is een vlinder met donkergrijze voorvleugels en met bruine en zwarte band getekende achtervleugels, die zo vaak in onze huizen een bezoek brengt. De rups is erg schadelijk door het vreten aan grassen en hun wortels. Soms wordt hij geïnfecteerd door de sporen van de rupsendoder en dan is zijn lot bezegeld. Het mycelium groeit in het lichaam van de rups, het rooft zijn lichaamssappen en doorwoekert zijn organen. Brengt hij het tot verpoppen dan blijft de zwam zijn moordend werk voortzetten en zodra het mycelium volgroeid is boort het zwammetje zich een uitweg naar boven en steekt zijn oranjekopje boven de aarde.

Al die paddestoelen zijn geheimzinnige vertegenwoordigers uit het plantenrijk, die de mensheid al sinds eeuwen hebben gefascineerd. In het verleden als produkten van tovenarij, van heksen, "kinderen der duisternis", giftige planten zonder bloemen, snel groeiend, even snel weer verdwijnend. In onze tijd echter is de waas van geheimzinnigheid reeds lang verdwenen. De geheimzinnigheid heeft plaats gemaakt voor verwondering, voor bewondering.

Veel, heel veel is over de paddestoelen te vertellen, te veel om in dit kort bestek te kunnen beschrijven. Een goed uit de kluiten gewassen vliegenzwam produceert per etmaal zo'n één à twee miljard sporen. De recordhouder op dit gebied in ons land is echter de reuzenbovist. Deze paddestoel, die een omvang kan bereiken van dertig tot zestig centimeter kan zo'n twee biljoen sporen vormen. De ontelbare hoeveelheden sporen, die na rijping uit de paddestoel te voorschijn komen, worden door de wind vaak vele duizenden kilometers ver weg meegevoerd. De stinkzwam beschikt in dit opzicht weer over een ander foefje. Zijn sporen worden verspreid door vliegen. De sporen van het vogelnestzwammetje worden door de regen verspreid. Zodra de sporen rijp zijn worden ze door de regen uit hun bekertjes geslingerd.

Aan de slootkant, tussen het hakhout, stond een forse slingerplant van het bitterzoet. Ondanks dat er lichte nachtvorst was geweest, glinsterden de rode bessen nog in het najaarszonnetje, alsof ze extra opgepoetst waren. Aan de houterige stengel zaten nog enkele fel paars-violette bloemen, met in het midden een pijlpuntje opgebouwd uit vijf meeldraden, die glinsterden alsof er honing oplag. Even verder stond een hop, die langs een stammetje omhoog slingerde en vol goudgele vliesvruchtjes hing. Langs het beekje stonden nog verschillende bloeiende bloemen te fleuren op deze wondermooie herfstdag.

In de verte klinkt de helder schallende roep van de groene specht, die zich, golvend in een kleurrijk vederdek, een weg baant door de ijle lucht op zoek naar voedsel. Deze vogel zoekt zijn voedsel vaak op de grond, vooral op grasperken en mierenhopen.

Lange dunne herfstdraden zweefden overal rond en kriebelden mij in het gezicht. Ze worden gesponnen door kleine spinnetjes. Deze klimmen op een boven de omgeving uitstekend voorwerp, spinnen lange draden, die uitwaaien. Zodra een draad genoeg draagkracht bezit om een spinnetje mee te voeren, laat dit van zijn zitplaats los en wordt vervolgens door de wind meegevoerd. Op deze wijze kan het spinnetje zich over grote afstanden verplaatsen.

Tussen het kreupelhout stond een egelantierroos (rosa rubiginosa). Deze heeft stekels van ongelijke grootte, maar ze zijn krom, terwijl de bloemen flink rood en de

bottels oranje van kleur zijn. Vaak kun je de egelantier al op afstand herkennen door de heerlijke geur. Niet de geur van de bloemen, die is bij alle wilde rozen maar zwak en niet verschillend bij de een en de ander, maar een fijne geur die de plant rondom zich verspreidt en die van kliertjes aan de achterzijde van de bladeren afkomstig is.

Aan de hondsroos zat een prachtige rozengal die door een steek van de rozengalwesp tot leven werd geroepen. Zo'n rozengal ontstaat doordat de galwesp de nog niet ontwikkelde knop heeft aangestoken en er een eitje ingelegd heeft, waaruit het volgende voorjaar kleine galwespen uitkomen. Daardoor is echter de groei op die plaats geheel gewijzigd, zodat er zich geen blaadjes hebben ontwikkeld maar een gal, die van buiten met allerlei draden en haren is bezet, zodat het geheel een vreemd mosachtig uiterlijk krijgt. Men noemt het gehele uitwas wel rozenspons.

Een eekhoorn is reeds in de weer om boomvruchten te vergaren uit voorzorg voor het schaarse voedselbestand in de naderende winter. Onbewust leggen deze decoratieve bosbewonertjes de kiemen voor een nieuw leven. Menig oude eik heeft zijn bestaan te danken aan de vergeetachtigheid van zo'n onbewuste bosbewoner.

In de verte hoorde ik het krassend geluid van groepjes vlaamse gaaien, die druk bezig waren eikels te vergaren.

Spinnen spannen hun zijden draden van tak tot tak en de ermee behangen dauwdruppels schijnen aaneengeregen parels, die fonkelend hun pracht verspreiden, wanneer vroege zonnestralen hun wezen beroeren.

Een haas springt verschrikt op uit zijn leger. Met gestreken oren sluipt hij behoedzaam weg. Zodra het dier een eind van mij verwijderd is, zet het zijn oren als dubbele uitroeptekens omhoog en rent met grote snelheid weg. Het leek alsof zijn lopers de grond niet raakten. Zodra het diertje ver genoeg van mij verwijderd is, zet het zich neer, draait zijn kop zestig graden naar links dan weer naar rechts om het terrein te verkennen. Daarna ging hij weer verder, sloeg haaks af en verdween in het struikgewas.

Uit het beekje kwam een waterhoentje, al watertrappend moeizaam op de wieken en ging ongeveer honderd meter

verder het water weer in.

Rechts van mij, in het kreupelhout, liet de roodborst zijn zacht prevelend gezang horen alsof het voorjaar was.

Het bos was volkomen in rust. Roerloos lag het in de wazige stilte, alleen de voorbereidselen van de nijvere bosbewoners verstoren zo nu en dan even de serene stilte.

Terwijl ik het beekje stroomafwaarts volgde genoot ik van de intense stilte, die daar heerste. Dit duurde echter niet lang want plotseling hoorde ik het geroep van ganzen. Tegen de blauwe lucht zag ik uit de richting Brandlecht enkele groepen ganzen in V-formatie naderen. Een hoog keffend geluid: rok-rok, lijkend op het schorre gekef van een kleine terriër, drong tot ver in de omtrek door. Aan het geluid te beoordelen moesten het zonder meer brandganzen zijn. Toen ze wat dichtër waren genaderd, zag ik dat het inderdaad brandganzen waren. Hun buikjes glinsterden als zilverballetjes in het zonlicht. Ze trokken in zuidwestelijke richting. Daarachter volgde weer een groep en daar nog een. Dit waren riet- en kolganzen die veelal samen trekken. De roep van de kolgans klinkt verrassend hoog en opgewekt, niet schel en doordringend, maar eerder zangerig en welluidend. Ganzen trekken altijd in V-formatie. Ze doen dit niet vanwege de gunstige luchtvervelingen, zoals door veel mensen wordt verondersteld, maar gewoon om elkaar in het oog te houden. Een gans kan moeilijk naar voren kijken zonder zijn kop te verdraaien, hetgeen natuurlijk lastig is onder het vliegen. Wanneer ze schuin achter elkaar vliegen kunnen ze elkaar beter in de gaten houden.

Als vaste wintergasten komen ieder jaar zes wilde ganzensoorten naar Nederland toe. Dit zijn de grauwegans, rietgans, kleine rietgans, kolgans, rotgans en brandgans. Men schat het aantal ganzen dat hier overwintert, op zo'n kleine tweehonderdduizend. Ze vinden in ons land voldoende voedsel. Overdag zoeken ze hun kostje op het vaste land. De nacht brengen ze zwemmend of staand in ondiep water door. Ook zoeken ze hun voedsel in slikken of zandplaten.

Van de rietganzen zijn vijf ondersoorten bekend, die allen hun broed en overwinteringsgebied hebben in Europa of Azië. Bij ons komt het talrijkst voor de Westsiberische Toendra-gans (*Anser vabalis rossicum*).

De rietgans trekt als een van de eersten uit ons land terug naar Noord Scandinavië. Laat in het voorjaar, eind mei begin juni, trekken de Toendrarietganzen weer terug naar Groenland, Spitsbergen, IJsland en Siberië. Van al die ganzen hebben de brandganzen een zeer beperkt broedgebied, waarvan de hoofdmoot ligt op de oostkust van Groenland, op Spitsbergen en Nova Zembla. De brandganzen, die 's winters bij ons verblijven, zijn vrijwel allemaal Russische vogels, afkomstig van het broedterrein Nova Zembla. Nova Zembla heeft een polair klimaat, dat gekenmerkt wordt door grote koude en neerslag, vooral in de vorm van sneeuw. Dit ongunstig klimaat noopt de ganzen een wat milder milieu op te zoeken om de winter te kunnen overleven.

Dat het poolgebied een land is met een bar klimaat heeft Willem Barendsz wel ondervonden toen hij daar samen met Heemskerck in het ijs bekneld raakte.

Noodgedwongen hebben ze de winter er doorgebracht van 26 augustus 1596 tot 14 juni 1597 in een hut, het "Behoudenhuys".

Het is dus geen wonder dat die ganzen uit dat barre klimaat wegtrekken en bij ons en in Spanje en Portugal hun winter doorbrengen.

De ganzentrek begint meestal in september. De grootste piek ligt in de maanden oktober en november. Het ganzengerucht is dan vaak niet van de lucht. Aan alle kanten klinkt dan de lokroep van de ganzen. Het is een fascinerend schouwspel om die grote groepen ganzen in V-formatie door het luchtruim te zien vliegen.

Lang, heel lang, heb ik ze nagekeken, totdat het geluid langzaam in de verte wegstierf en de ganzen als kleine stipjes aan de horizon verdwenen.

Het was een prachtige dag, een dag waarvan ik geweldig heb genoten.

W.A.J.Nijhuis.

Als schaduwen te rusten gaan op een bed van vallend blad hebben we als alle jaren onze zomer weer gehad.

De andere dag gebeurde er iets wat men ook niet alle dagen in zo'n wijk meemaakt. Het regende nog steeds en ik wachtte nog even. Maar ik moest toch mijn plicht doen. Die morgen moest ik een jongen van acht jaar, die infectie had aan zijn rechterbeen, verbinden. Hij zat mij 's morgens al op te wachten voor het raam. Zijn moeder vroeg hij dan: "Mamma, zol de zuster mie nog wa weer n kleen flauw kulletje metbrengen?" "Och jong", zei de moeder dan, "dat kan toch nich elken morgen". Maar ik had altijd wel iets, een zakje knikkers, een leesboekje of een klein stukje chocolade. Hij was altijd blij met een heel klein cadeautje. Maar die ene maandagmorgen was er markt in de stad en altijd gingen de boerenlui daar graag naar toe. Toen ik die morgen bij mijn patiëntje kwam zei hij dadelijk tegen mij: "Zuster, iej zint wal nat, mear pappa zal ok wal nat worden". "Is pappa dan noa t laand", vroeg ik hem. "O nee, pappa is met ne koo noa t mark en dan mot hee terug loopn". Maar pappa werd niet nat. Wat deed hij toen hij die koe goed had verkocht? Hij wilde in dat rotweer niet lopen en probeerde te liften. Hij moest vier kilometer lopen en dat was hem wel iets te ver. Hij bleef buiten de stad op de straat wachten tot er een auto kwam. Hij stak zijn hand uit, ging krom staan, net of hij veel pijn had met zijn hand op zijn buik en stak de andere uit. De chauffeur, die hem zo zag staan, kon hem zo niet laten staan en stopte. Hij vroeg hem wat hem scheelde. Hij had medelijden met hem en vroeg: "Och man, wat is er, ben je ziek, zal ik je naar een dokter brengen". "O nee, doe dat niet, miene vrouw schrikt zich dood, t wod luk better, ak mer zit". En zo kroop hij steeds krom achter hem in de auto. Maar toen hij zijn huis van verre zag vroeg hij de chauffeur: "'Wil iej miej doar in dee bocht dr oetloatn, astebleef? Miene vrouw kan nich hebn, da'k pien heb". En zo stapte hij er krom uit, dankte hem en bleef wachten tot de auto uit zijn gezicht was. Vervolgens stapte

hij flink verder en lachte in zichzelf: "dat he'k um mooi lapt; ik kom mooi dreug in t hoes". De jongen zag hem de deel opkomen en hinkte hem al tegen. "Pappa, doe zeens ja geels nich nat." "Nee jong, ik har gin zin um te loopn en too he'k men nen auto anhoaln en dee hef mie oet medeliend metnomn. Nen boer loat ze, as hee kraank is, nooit stoan, dat wus ik wal."

"Had dan toch n taxi nomn". "Joa, vrouw, mer dat mot ok nog weer van t koogeld of". De kleine jongen zei ook nog: "Pappa, wat mos toch as ees echt kraank wös?"

Hij telde plezierig het geld na, dat hij gebeurd had voor zijn koe. En ons jong kreeg "luk" in zijn spaarpot. Ik kon natuurlijk niet nalaten om hem te zeggen: "Zeg, je hebt nu wel een nieuwe ziekte en die heet "Anstellersietes".

Het was mijn tijd weer om op te stappen, maar ook ik kwam wel droog thuis met mijn fiets. Al regende het nog steeds!

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

Bomen

Ons milieu dreigt ziek te raken
Moedeloos als het is van allerlei zaken
Aan ons de plicht dit te voorkomen
En zorgen voor onze bomen.

Het mag dan soms lijken
Dat de bomen ten hemel prijken
We kunnen alom beter weten
Vele ervan zijn versleten.

Ze zijn het prijken meer dan moe
En willen graag wat minder: maar hoe?
Een vraag, die de mens soms zó bezighoudt
Dat ze meedogenloos denkt: 't is maar brandhout!

REIS NAAR LONDEN IN 1851 (SLOT)

Dit reisverslag, dat een bezoek beschrijft aan de eerste wereldtentoonstelling, die in 1851 in Londen werd gehouden, wordt in een aantal delen in dit blad opgenomen.

Het verslag is opgemaakt door Hendrik Jan Bernard Roessing Udink en is weergegeven in oorspronkelijke stijl. Deze is niet geheel zorgvuldig te noemen, waaraan mede debet zal zijn diens leeftijd van 19 jaar. Er is vooral zuinig omgegaan met leestekens.

Hendrik J.B. Roessing Udink (1832-1878) was de oudste zoon van Mr. J.Th. Roessing Udink en was van 1858 tot aan zijn dood in 1878 heer van Singraven.

Des anderen daags (Donderdag 7 Augustus) hebben wij verder emplêtes gemaakt toen nog eens naar de tunnel gewandeld ten einde ook daar iets te koopen daarna zijn wij nog even naar de Exhibition geweest waar het echter veel te vol was om te zien maar ik heb een weinig in de achterste gangen rondgekeken waar minder druk was hier waren vele porceleine spiegels en meubelstukken. Er was eene machinerie waarin couverts gemaakt werden. De couverts werden in eene machine gesneden in eene andere geslagen gevouwen en gedrukt dit ging zeer gauw in een oogenblik was er een geheel pak klaar, ook werden er medailles geslagen, dit ging ook bijzonder gauw maar de machinerie was veel grooter en meer samengesteld. Er waren ook vele landbouwkundige voorwerpen als ploegen, kafmolens enz. die ik echter allen niet begreep en de uitleggingen in het Engelsch konde ik niet verstaan; er waren zeer mooie ondergrondploegen sommigen met acht en tien en meer ploegijzers. Uit de tentoonstelling komende zijn wij naar huis gegaan hebben spoedig wat gegeten en zijn daarna naar Covent garden theatre of de Royal Opera gegaan dit is een zeer lief theatre het is ook groot maar niet zoo groot als her majestys theatre; het is daarentegen veel drukker bezocht, het was er dan ook zoo vol dat wij in de parterre staan moesten de koningin was er dien avond ook.

Zij zat in de vierde loge van de deur en was in gezelschap van eene hofdame prins Albert, enz. Er werd gegeven 1e profete van Meyerbeer waarin Formes zeer uitmunte, men zeide mad II Sontag ook zoude spelen maar dit

was toch het geval niet, ook danste mad II Taglioni zeer goed dien avond; er werd over het geheel zeer goed gespeeld maar ik was blijde dat het uit was daar ik altijd moest staan en ik van half zeven 's morgens regt niet gezeten had als even in een omnibus en bij het eten zoodat ik dan ook blijde was toen ik te huis komende wat konde gaan zitten.

Den anderen dag (Vrijdag 8 Augustus) na het ontbijt zijn wij Guildhall (het stadhuis) gaan zien dat behalve eenige fraaie schilderijen niets aanbied dat de moeite waard was om gezien te worden, vandaar zijn wij naar James Park gewandeld om de optogt der Koningin bij de sluiting van het Parlement te zien. Wij hebben ongeveer anderhalf uur gewacht gedurende welken tijd er nu en dan een particulier rijtuig van een der lords naar het Parlements-huis reed met allerorigineeltjes liverijen knechts met driekante hoedjes, pruiken, roode rokken en lange wandelstokken in de hand, eindelijk kwam de optogt der Koningin. De trein werd geopend door de horseguards of lijfwacht der Koningin allen groote lange menschen en allen op zwarte paarden gezeten daarna volgde de eerste koets met zes schimmels waarin de lord mayor daarna drie rijtuigen elk met zes bruine paarden bespannen en eindelijk de Koningin in een rijtuig geheel vergulden zijnde de kap van hetzelfde een soort van hemel op zwaar vergulden palen rustende, dit rijtuig was door acht roomkleurige paarden getrokken in het rijtuig was Prins Albert, de Koningin en de Prins van Wales, de horse guards sloten de trein alles tot de tuigen der paarden schitterde van goud, onbegrijpelijk was de menigte menschen in James park het geheele park was overdekt met menschen tot de boomen toe die vol menschen waren; maar niettegenstaande dat was er volmaakte orde en niets geen rumoer overal stonden dan ook Policemen om de orde te bewaren en het gedrang voor te komen. Toen wij te huis kwamen was het tijd om te eten hetwelk wij dan ook met veel smaak deden waarna wij naar Punch theatre geweest zijn dit is een klein volkstheatre evenals de Varietes te Amsterdam. Het was zeer aardig en wij hebben braaf gelachen ofschoon wij lang niet alles verstaan konden.

Des (Zaterdag 9 Augustus) zijnde de laatste dag dat wij in Londen waren en zijn wij des ochtends naar de wijn-

vaults gegaan dit zijn letterlijk kleine steden onder de grond de ingang is bij London docks, wij waren in een dier vaults welke 11 acres was dat is bijkans 3 bunders nu zijn er dertien zulke vaults welke meest grooter zijn zoodat zij zamen eene uitgestrektheid een kleine veertig bunders in gangen onder de grond uitmaakt. Toen wij in eene derzelve de Eastvaults kwamen waar meest portwijn was kregen wij ieder een licht aan een stok in de hand en een gids mede om ons de weg te wijzen, deeze man nam eenige glazen en een hamer mede en toen wij een eindweegs afgelegd hadden maakte hij een vat open en liet ons drinken zooveel wij maar wilden. De pilaren en zolder der gangen geleken veel naar druipsteen door het mos en ander goed dat er aangeslagen was door de wijn. Het was zeer aardig daar er veel bezoekers waren en men dus van tijd lichtjes zag in de gangen welke dan ook spoedig weder verdwenen. Van de vaults komende zijn wij naar de Bank gegaan hetwelk voorzeker een der interesfantste zaken is welke ik gezien heb. In de eerste kamer daar wij kwamen werd het goud gewogen dat ging door een stoommachine waardoor de stukken goud op een plaatje gebragt werden wanneer nu het stuk goud van gewigt was kantelde het plaatje regts om en viel het stuk in een bakje was het daarentegen te ligt dan kantelde het plaatje links om en dan viel het goud in een ander bakje, waarna het onmiddellijk in een smeltkroes werd gedaan teneinde versmolten en opnieuw gemunt te worden. Daarna kwamen wij in eene kamer waar de boeken gebonden en afgesneden werden alles door stoom. Vervolgens zagen wij het maken der bankbriefjes gedrukt maar opdat er geen bedrog bij kan gebeuren springt (door de machinerie die beneden werkt) op een plaat aan de muur de nommers der bankbriefjes te voorschijn zoo dikwijls de stempel valt zoodat men altijd precies zien kan op die plaat hoeveel er gedrukt zijn. Ook zagen wij daar een fornuis of bak dien tien voet is in doorsnede en tweemaal zoo hoog was als een gewoon mensch, met een ijzeren netwerk er om; men had in dezelve twee volle dagen werk om de bankbriefjes van een jaar te verbranden. De bankbriefjes worden namelijk tien jaren bewaard en daarna verbrand. Toen kwamen wij in eene kamer waar dertig milloen pond sterling was aan goud en bankbriefjes; de man die daar was gaf ons in de hand een klein pakje en zeide ons dat wij twee milloen pond dat is vier en twintig milloen guldens in de hand

hadden. Uit de bank komende zijn wij de beurs gaan zien deze is door Elizabeth in het achtste jaar harer regering gesticht en door Victoria in het zevende van hare regering vernieuwd blijkens het opschrift in den gevel, het is een vierkante gebouw met een binnenplaats waarin eene afbeelding van Victoria in metaal. De kooplieden hebben er echter kamers en kantoren en komen niet zooals te Amsterdam allen op het binnenplein boven heeft men kamers waar de handels en scheepscouranten en tijdingen ter lezing liggen. De beurs is zeer mooi maar niet zoo groot als te Amsterdam. Voor dezelve staat een standbeeld van Wellington te paard van metaal gegoten en zeer mooi, de beurs gezien hebben wij dat gedeelte van Londen eens doorgereden dat wij nog niet gezien hadden onder andere het nieuw aangelegde Victoria park waarin nog koeyen graasden. Na deze tour gemaakt te hebben zijn wij naar huis teruggekeerd ten einde ons goed te pakken daar wij den volgenden dag vroeg vertrekken moesten met de Magnet die om zes uur onder zeil ging, de kastelein tracteerde ons die avond op een flesch champagne welke echter zoo slecht was dat wij er allen ziek van waren den volgenden dag.

(Zondag 10 Augustus) om vijf uur gingen wij van ons logement en hadden onderweg het ongeluk dat het paard van de beenen viel hetgeen ons oponthoud veroorzaakte zoodat de boot reeds begon te stoomen toen wij aan de Theems kwamen wij roeiden er met een bootje heen en kwamen gelukkig aan boord, wij troffen het goed met het weder en hadden geen last van zeeziekte zoodat wij den anderen ochtend vroeg (Maandag 11 Augustus) aan het Nieuwe Diep waren waar wij ontbeten hetgeen een feest was voor ons om eens weer een Hollandsch ontbijt te krijgen. Wij namen daar een rijtuig tot Alkmaar de weg door Noordholland is zeer mooi langs het Kanaal, langs Castricum en Bergen. Alkmaar ook is een lief plaatsje te Alkmaar gingen wij met de dilligence op Haarlem en vandaar per spoor naar Amsterdam waar wij dadelijk eens een goed diner bestelden en regt blijde waren dat wij weer hollandsche kost kregen van Amsterdam vertrokken wij den volgenden dag (Dinsdag 12 Augustus) per Kamperboot en des middags om drie uur was ik weder te Zwolle.

H.J.B.Roessingh Udink.

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven.

Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Berghummerstraat (1928?) in Denekamp.

De straat loopt in het verlengde van de Wilhelminastraat richting Berghum. Oorspronkelijk heette de toen nog onverharde weg "Elferinksdiek" en was gedeeltelijk eigendom van het erve "Elferman" (Derkman). In het jaar 1928 werd de weg verhard. Op een raadsvergadering van 10 maart 1927 besloot de Denekamper gemeenteraad tot verharding van de weg... mits de belanghebbenden voor de helft in de kosten zouden bijdragen. Op een intekenlijst voor dit doel samengesteld, kwamen zelfs bedragen voor van vierhonderd en vijfhonderd gulden. Toch wel flinke bedragen voor die tijd. De officiële opening van de weg vond plaats op zaterdag 22 september 1928. Naar aanleiding van dit heuglijke feit werd zelfs een gedicht gemaakt over de weg en werd ter gelegenheid van de opening feest gevierd op het erve Elferman door aanwonenden en belanghebbenden.

Bergvennenweg (20-12-1962) in Lattrop.

Een weg langs het prachtige natuurgebied de "Bergvennen", een gebied van heide en vennen, waarin een wandelroute is opgenomen. Omdat het een vogelbroedgebied is voor zang-, weide- en watervogels is het in de broedtijd niet toegankelijk.

Op een kadastrale kaart van 1842 staat de weg opgetekend als "Lattropper brandweg". Volgens verklaringen van een oudere informant bij het veldnamenonderzoek zou dit gebied of een van de vennen oorspronkelijk "Baggersven"

hebben geheten, omdat er turf uit "gebaggerd" werd. Wellicht is de naam "Baggersven" geleidelijk veranderd in "Bergvennen". Ook werden de volgende aanduidingen gegeven "'t Pluuzenven" (nu weiland) en "'n Bloasbalg". Volgens een verslag van een holting, opgeschreven in het markeboek van Lattrop en gedateerd op 9 september 1843, worden voorbereidingen getroffen om te komen tot een verdeling van de woeste gronden van de marke Lattrop. Be-sloten werd om de "lage waterpoelen" en de "lage moe-rassen" -omdat deze onbruikbaar waren voor ontginning-van de verdeling uit te sluiten en te verkopen. Met name werden genoemd: "het Rietschot", "het Krakenven", "den Blaasbalg" en "het Bloemenveen".

Bernhardstraat - prins (23-6-1952) in Denekamp.

Bernhard Leopold Frederik Everhard Julius Coert Karel Godfried Pieter von Lippe-Biesterfeld. Geboren 29 juni 1911. Op 7 januari 1937 getrouwd met Juliana Louise Emma Marie Wilhelmina van Oranje Nassau. Prins der Nederlanden. Prins Bernhard is o.a. voorzitter van het Wereldnatuurfonds.

Berninkstraat - meester (3-12-1956) in Denekamp.

Straat genoemd naar J.B. Bernink (27 januari 1878 - 18-april 1954), onderwijzer in Denekamp, oprichter en direc-teur van het natuurhistorisch museum Natura Docet in Denekamp. Het museum is gesticht in 1911. Bernink was auteur van vele artikelen over de natuur en van het boek "Ons Dinkelland".

Beusemkolkweg (20-12-1962) in Tilligte.

Hoewel op oudere kadastrale kaarten (o.a. uit 1943) het gebied, waar de Beusemkolkweg ligt, aangegeven wordt als de "Beusemkolk" en mede daardoor misschien gekozen is voor deze naamgeving zal het toch een kleine "verschrijving" zijn geweest (voor de letter "n" een "m"). De juiste betekenis van de naam is nl. Beusen-kolk, zoals ook wel door de mensen plaatselijk wordt genoemd. ("beusen" = "biezen"), dus een kolk waar biezen groeien.

Zeej wil'le gaanze vleege,
Dan wil ow't winter bedreege.

de bewaarschool in Noord Deurningen

Op woensdagmorgen 15 oktober 1930 vond de plechtige inzegening plaats van de katholieke bewaarschool aan de grens. Pastoor Knuif met assistentie van zijn beide kapelaans Van Dieden en Van de Bergh verrichtte deze plechtigheid. Het kerkbestuur van de St. Nicolaas-parochie, waaronder Noord Deurningen toen nog behoorde, was hierbij aanwezig. Verder het gemeentebestuur van Denekamp, de hoofden van de katholieke scholen en bovendien veel ouders met aanstaande leerlingen. Voor de nieuwe school, aan de Nordhornsestraat gebouwd, was door de buurtbewoners een prachtige versiering aangebracht van bloemen, groen en vlaggen.

Na de plechtigheid werden de kleuters, ruim veertig, onthaald op koekjes en chocolade, terwijl er voor de andere aanwezigen koffie werd geschonken.

Zuster Godeliva nam de zorg op zich voor de school, waarvoor het kerkbestuur f.10.000,- op tafel had gelegd. Elke dag fietste ze tweemaal op en neer, over de Wilhelminalandsestraat, de Brandlichterweg en de Nordhornsestraat naar de school in Noord Deurningen. Het fietsen had ze pas kort tevoren geleerd. Veel bijzonderheden over deze school, die als zodanig tot in de eerste oorlogsjaren dienst heeft gedaan, zijn ons (nog) niet bekend. Op vrijdag 23 maart 1945 is het gebouw, dat toen al een tijd door de Duitse soldaten in gebruik was, door een bom volkomen vernield, waarbij enkele doden vielen. Na de bevrijding kon het onderwijs weer worden hervat en wel in het gebouw, waarin het tegenwoordige dorpshuis "De Ster" zit. Op 11 januari 1956 verliet zuster Godeharde, die inmiddels zuster Godeliva was opgevolgd, de school. Haar plaats werd door een leek ingenomen.

de kleuterschool in Beuningen

Op 13 oktober 1947 werd in Beuningen de eerste kleuter-

school geopend, een gedeelte van een woonhuis was hiervoor ingericht.

Hier geschiedde de inzegening door pastoor Bolscher, die in afwachting van het gereedkomen van zijn kerk en pastorie in Beuningen, zolang in het St. Gerardus Majella-gesticht in Denekamp woonde.

Aan zuster Antonellis werd de leiding van deze school opgedragen. Tot dan toe en reeds vanaf voorjaar 1933 was deze zuster werkzaam in de bewaarschool van het dorp Denekamp. Na nog in een houten gebouw te zijn gehuisvest, kon op 10 februari 1960 een echte school, het Vlondertje, in gebruik worden genomen.

Na de zomervakantie van 1964 nam zuster Antonellis afscheid van Beuningen. Haar plaats in de school werd door een leke-kracht ingenomen. Na ongeveer zeventien jaar kwam er zodoende een eind aan de bemoeienissen van de zusters met het kleuterschoolwerk in Beuningen.

de naaischool in Denekamp

Een andere taak, die de zusters al direct na hun komst in Denekamp aanpakten, was het geven van naai- en kniplessen aan de vrouwelijke Denekampse jeugd. Tot de komst van de zusters moesten meisjes, die dergelijke lessen wilden volgen, naar Oldenzaal en dat bracht natuurlijk de nodige bezwaren met zich mee.

Twee kamers van de voormalige pastorie werden al meteen ingericht tot naaischool en direct was er al een flinke belangstelling. De eerste morgen kwamen er veertig leer-gierigen en bovendien kwamen 's avonds nog de buitenshuis werkende meisjes. Zuster Niceta kreeg de leiding. Van tijd tot tijd kreeg ze hulp van een tweede zuster. Begin april 1928 betrok zuster Niceta met haar leerlingen een nieuwe school aan de Sloetstraat, naast het r.k.kerkhof. De school bestond uit twee flinke les-lokalen en een gang. Daarvoor was de naaischool nog een tijd lang gehuisvest in een van de lokalen van de meisjesschool. Het gebouw aan de Sloetstraat, dat door de week als naaischool en in de weekends als jeugdgebouw fungeerde, werd steeds meer in beslag genomen door de jeugdverenigingen, zodat voor de school naar iets anders werd uitgekeken.

In 1934 kwam een huis achter de speelplaats van de bewaarschool gedeeltelijk vrij. Dit werd ingericht tot

naaischool. In september 1934 kon dit gebouw worden betrokken. Een jaar later kwam het gehele huis leeg en kon het tweede gedeelte in gebruik genomen worden als derde lokaal van de bewaarschool.

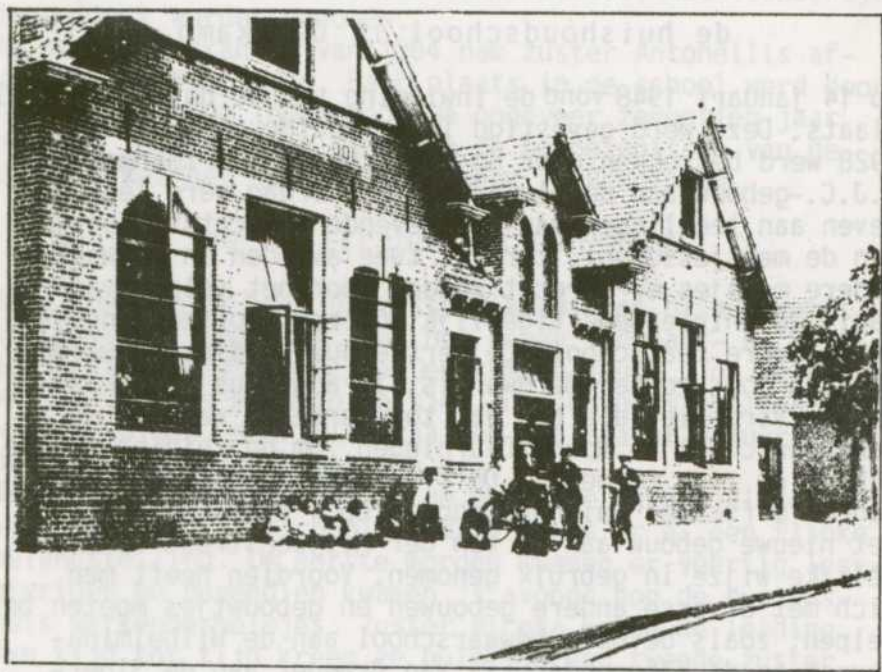
Toen in 1944 het klooster in Noord Deurningen ontruimd moest worden ten behoeve van de Duitse Krijgsmacht en een groot gedeelte van de zusters naar het dorp kwam, werd de naaischool tot slaapvertrek voor vier zusters ingericht. Met het geven van naai- en kniplessen was het toen voorlopig afgelopen.

de huishoudschool in Denekamp

Op 14 januari 1948 vond de inwijding van de huishoudschool plaats. Deze werd gevestigd in hetzelfde gebouw, dat in 1928 werd betrokken door de naaischool, het toenmalige K.J.C.-gebouw aan de Sloetstraat. Overdag werd les gegeven aan leerlingen van het zevende en achtste leerjaar van de meisjesschool, terwijl twee avonden in de week oudere meisjes er terecht konden voor het volgen van naai- en kniplessen. Eigenlijk dus een voortzetting van de vroegere naaischool. De eerste huishoudlessen werden gegeven door zuster Bernwardis. In augustus 1953 kwam zuster Virginie, die tot dan toe werkzaam was aan de landbouwschool in Noord Deurningen, om de leiding van de school op zich te nemen. Op 1 september 1953 werd de school officieel huishoudschool. Op 1 april 1960 werd het nieuwe gebouw aan de Van der Heijdenstraat op feestelijke wijze in gebruik genomen. Voordien heeft men zich met diverse andere gebouwen en gebouwtjes moeten behelpen, zoals de oude bewaarschool aan de Wilhelminastraat en de klompenmakerij van Groener aan de Sloetstraat. Op 28 juni 1960 werd de nieuwe school officieel geopend en op 25 juni 1975 nam zuster Virginie afscheid als hoofd van de huishoudschool. Daarmee kwam ook aan dit werk van de zusters in Denekamp een eind. Enige jaren geleden fuseerde de huishoudschool met de lagere landbouwschool, zodat er toen ook een einde kwam aan het huishoudonderwijs als zodanig in Denekamp.

de meisjesschool

Al spoedig nadat pastoor Knuif op 6 november 1914 in De-

De in 1916 gebouwde meisjesschool aan de Wilhelminastraat, de latere Wilhelminaschool. In 1978 werd deze school afgebroken, omdat ze niet meer voldeed aan de eisen van deze tijd.

nekamp was benoemd, maakte hij plannen voor de bouw van een r.k.meisjesschool. In die tijd bezat dorp Denekamp slechts één lagere school, een openbare, voor zowel jongens als meisjes.

Toen in het voorjaar van 1915 de benodigde goedkeuring van het aartsbisdom Utrecht was verkregen, werd meteen met de bouw begonnen. Tegen 1 april 1916 was de bouw reeds zover gevorderd, dat de school geopend kon worden, al moest men zich in de beginfase behelpen met geleend meubilair. Alle 180 katholieke meisjes van de openbare school vertrokken naar het nieuwe gebouw aan de Wilhelminastraat. In het begin waren er vier leerkrachten aan deze school verbonden, zuster Hugolina was het hoofd, de overigen waren zuster Cyrina, mejuffrouw Hilderink en mejuffrouw Haverkort. Al gauw moest er een vijfde en een zesde leerkracht bijkomen. Op 1 april 1924 kwam zuster Wunibaldis, die de wat ouderen onder ons zich ongetwijfeld nog kunnen herinneren. Precies vijf jaar later kwam zuster Beruwardis als zevende leerkracht en als vierde zuster in de meisjesschool.

Enkele malen, tijdens perioden van langdurige ziekte van zuster Hugolina fungeerde mej.E.M.A.Mulders als waarnemend hoofd.

In de oorlog namen de Duitsers enkele voor de school-zusters minder prettige maatregelen. In 1941 werd er op het salaris van religieuze leerkrachten een korting van 40 procent toegepast en wat later kwam er een verordening, waarin werd bepaald, dat aan een school, waar religieus personeel in de minderheid was, geen religieuze als hoofd mocht fungeren. Zodoende werd zuster Hugolina met ingang van 1 april 1941 als hoofd ontslagen. Ze bleef wel als gewoon onderwijzeres aan de school verbonden. Juffrouw Mulders stelde zich opnieuw beschikbaar om haar taak als hoofd over te nemen.

Nadat de oorlog in 1945 was afgelopen werd met beider instemming de vroegere toestand hersteld en werd zuster Hugolina opnieuw schoolhoofd.

Omdat op 16 september 1944 het St.Nicolaasgesticht in Noord Deurningen op last van de Duitsers ontruimd moest worden, kwamen de zusters voor het grootste deel in de meisjesschool terecht, zodat de leerlingen voorlopig vakantie kregen. Later kregen de meisjes enkele uren per week les in het K.J.C.-gebouw, nu Sloetshuis.

Met ingang van 1 april 1947 kreeg zuster Hugolina pensioen

en haar opvolgster werd zuster Bernwardis uit Wierden. Aan het begin van het nieuwe schooljaar 1950/51 bevolkten zoveel leerlingen de meisjesschool dat een negende leerkracht nodig was, dat werd zuster Egberti. In 1951 vertrok zuster Rosaria, die hier twintig jaar werkzaam was geweest, naar Lochem.

In 1951 werd in de school begonnen met het aanleggen van waterleiding en een centrale-verwarmingsinstallatie. Omdat op 1 september 1953 de huishoudschool officieel begon, telde de meisjesschool vanaf toen nog maar zes klassen. In augustus 1956 volgde zuster Hildegonda, zuster Bernwardis op als hoofd van de school en op 5 januari 1960 kwam zuster Gonzages als laatste religieus-hoofd van de meisjesschool.

In augustus 1966 werd de school aan de Wilhelminastraat een gemengde school. Daardoor moest ze dus ook van naam veranderen. Op een ouderavond werd besloten om de school, ook al vanwege haar ligging aan de Wilhelminastraat, Wilhelminaschool te noemen. In diezelfde tijd kreeg de r.k.jongensschool in Denekamp de naam Alexanderschool. Op 28 april 1972 nam zuster Gonzages afscheid. Haar plaats als schoolhoofd werd door een leek ingenomen, de heer G.Bekhuis uit Tubbergen. Drie jaar later in oktober 1975 nam zuster Egberti, de laatste religieuze verbonden aan de voormalige meisjesschool, afscheid. Zo kwam er ook aan dit werk van de zusters in dorp Denekamp een eind.

In augustus 1978 begon men met de afbraak van de school, het gebouw voldeed niet meer aan de eisen van de moderne tijd. De vrijgekomen ruimte werd benut voor de uitbreiding van het ernaast gelegen bejaardentehuis. De nieuwe school verrees aan de Oude Dijk en kreeg de naam "de Hilgenhorst".

H.Asma.

(wordt vervolgd).

In de rechtszaal van het geweten
wordt doorlopend zitting gehouden.

Als je bij 'n huis, boerderij, kerk of iets dergelijks komt, is vaak een van de eerste dingen die je, (ook als niet-heemkundige) opvallen: het bouwjaar; als dat er op staat. Want, staat er 'n jaartal op zo'n bouwwerk, dan is dat meestal zeer opvallend geplaatst, het wil zelfs de aandacht trekken. De bouwer of architect achtte het bouwjaar dan zo belangrijk dat hij dat meestal met grote letters op de voorgevel plaatste.

Dat gebeurt zo al eeuwen lang. En je hoeft niet persé heemkundige te zijn als je dat opvalt.

Ook tegenwoordig plaatsen bijv. veel jonggehuwden, als ze hun huis klaar hebben, in de voorgevel een steen met het bouwjaar er in gebeiteld. Vrijwel altijd is dat in onze "gewone" (Arabische) cijfers bijv. "1987". Op wat officiële gebouwen, als stadhuisen en kerken, is het vaak in Romeinse cijfers en dan moeten we onze oude schoolkennis weer oppoetsen om ons te herinneren dat I=1; V=5; X=10; L=50; C=100; D=500 en M=1000, zodat we de MDCCCX op de voorgevel van de Hervormde Kerk in Denekamp weer kunnen vertalen in "1810".

In onze oude steden zien we beide soorten jaartallen (in Romeinse en Arabische cijfers) volop en door elkaar op de gevels gebruikt en vaak versierd tot prachtige gevelstenen. Wandel maar eens door Amsterdam, Deventer, Brielle, om maar eens een paar willekeurige steden te noemen. Soms heeft de maker het jaartal verwerkt in een spreuk of rijm. Dat is al direkt een veel moeilijker opgave en het resultaat is dan vaak nogal gekunsteld.

Toen ik zelf zo iets probeerde te maken voor bijv. een in 1987 gebouwde kerk of huis kwam ik tot de volgende dichtfels.

In het jaar 1987
bouwden we eendrachtig
dee'z prachtige
kerk.

In het jaar 1987
bouwden we eendrachtig
dit prachtige
huis.

God Almachtig
behoede krachtig
dit machtige
werk.

God Almachtig
stelle het krachtig
onder Zijn machtige
Kruis.

U ziet, het is nogal geforceerd en getuigd niet van dicht-kunst met een grote K, want de tekst moest gemaakt worden op een uitgang "achtig" van 1987.

Gaat men van een nog moeilijker uitgangstreis uit, dan wordt ook 't gedicht nog geforceerder, bijvoorbeeld het jaartal in Romeinse cijfers in het rijmpje te verwerken. Dan is het haast niet meer mogelijk woorden te wisselen, zoals ik hiervoor gedaan heb. Want je zit vast aan bepaalde letters, die er persé in moeten voorkomen. Heb je nu zo'n jaartalvers, dan spreekt men van een "chronogram", als het een rijmpje is, waarin een aantal letters groot kapitaal gedrukt is, die samen een jaartal in Romeinse cijfers vormen.

Tijdens vakanties heb ik twee keer een gevelsteen gezien, groot, boven een poort, met een uitgebreide tekst, waarvan een deel van de letters met "grote kapitalen" was geschreven. Opvallend was dus, dat alleen de letters I, V, X, L, C, D en M groot zijn. Ze steken duidelijk boven de anderen uit; zijn dus "groot kapitaal". Hier had ik te maken met zo'n chronogram. Afgeleid van het Griekse woord "chronos" = tijd).

Een punt dat een chronogram vaak nog moeilijker maakt is de taal die geforceerd is, soms in oud-Nederlands (of andere taal), soms in het Latijn. Bovendien hebben sommige letters wel eens een wisselende betekenis.

Het ene chronogram, dat ik aantrof, was in het oud-Nederlands, het andere in het Latijn.

Dat Nederlandse chronogram stond op het stadhuis van Leiden, en het herinnerde aan het beleg van 1574. De tekst luidt: " Nae sVVarte h Vngersnoot

ghebraCht had tot den doot
bl naest ses dVlsent MensChen,
als 't Godt den Heer Verdroot
gaf hl Vns VVeder broot,
so Veel WI CVnsten WensChen."

Bij het ontcijferen moet men wel ontdekken, dat hier de letter V nu eens als V, dan weer als U, ook wel als O en tenslotte een dubbele V als W gebruikt is. Het jaartal

1574 wordt nu als volgt gevonden: $1 \times M = 1000$, $4 \times C = 400$, $2 \times L = 100$, $14 \times V = 70$, $4 \times I = 4$.

Het andere chronogram zag ik in Egar in Hongarije. Hier was de tekst in het Latijn gesteld en luidde:

7111ae patr1s aetern1
Matr1s 71111 Del
sponsae splrltVs sanCtl
Vlrgln1s slne Labe honor 1
assVrre Xlt

De vertaling luidt ongeveer als volgt: (het gebouw/kerk) is "verrezen" ter ere van de dochter van de eeuwige vader, de moeder van de zoon van God, de bruid van de heilige Geest, de maagd zonder smet.

En ontcijferd: $1 \times M = 1000$, $1 \times D = 500$, $1 \times C = 100$, $3 \times L = 150$, $1 \times X = 10$, $3 \times V = 15$, $18 \times I = 18$. Samen dus 1793.

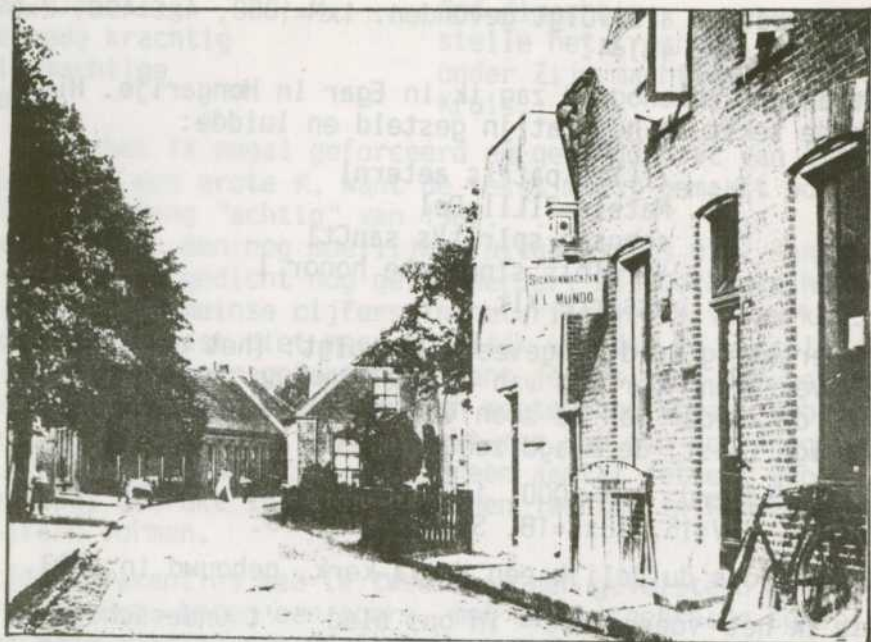
Het was dus duidelijk een Maria-kerk, gebouwd in 1793.

Dat ik het voorgaande in ons blad " 't Onderschoer" schrijf, is omdat ik weet dat er lezers zijn die zich in het verleden verdiepen en dat er dus de mogelijkheid bestaat dat ook zij een chronogram tegenkomen. Daar ik me hiervoor interesseer zie ik hun vondsten zeer graag tegemoet.

Tot slot misschien een uitdaging aan die lezers, die veel tijd hebben en vindingrijk zijn: probeer eens zelf een chronogram te maken. Mij is het tot nog toe niet gelukt.

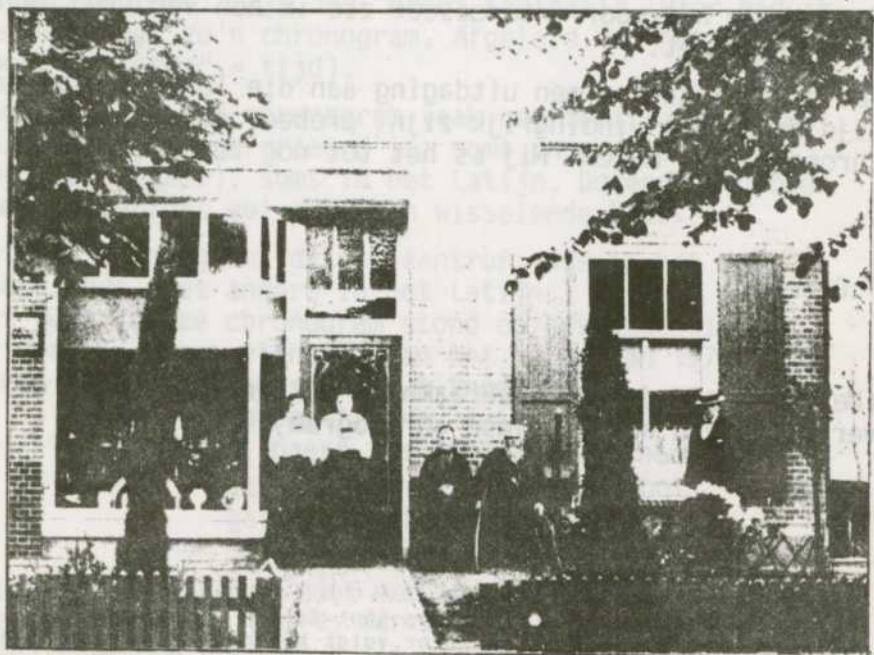
F.Dierick.

(Met dank aan de heer J.Braakhuis te Denekamp, voor de vertaling van het Latijnse chronogram).

Vledderstraat te Denekamp; rechts synagoge.

Antiekwinkel Suskind te Denekamp.

HET VOORLOORLOGSE JOODSE LEVEN IN DENEKAMP (III)

Dit artikel is het resultaat van een uitgebreide vragenlijst welke ik heb toegezonden aan Benno Elkus in Australië. Benno Elkus behoort met zijn broer Jacob, die in Israël woont, tot de enige overlevenden van de destijdse joodse gemeenschap van Dene-kamp. In 't Onderschoer 1/1987 schreef ik hierover reeds. Juist omdat over deze joodse gemeenschap toch betrekkelijk weinig bekend is vanuit de beleving van deze mensen zelf, is dit idee ontstaan, waaraan door Benno Elkus in een uitvoerige brief gevolg is gegeven. In enkele afleveringen wordt zijn relaas in 't Onderschoer gepubliceerd. H.Asma.

andere feestdagen

De hoogste feestdag van het jaar was Jom Kipoer, de dag van verzoening, voorafgegaan door Rosj Hasjanah, het begin van het nieuwe jaar. De sabbath en feestdagen beginnen altijd de avond ervoor met een avonddienst in de synagoge en later Kidoesh (lofzegging) thuis.

Op Jom Kipoer wordt er, vanaf ongeveer anderhalf uur voor zonsondergang tot de volgende avond na zonsondergang niet gegeten en gedronken. Brandende kaarsen waren er naast de heilige ark en op iedere lessenaar. Het was en is een soort plicht om 's avonds zo veel mogelijk te eten om zo de 24 uur goed te kunnen doorstaan. Maar sommigen aten vaak zoveel dat ze 's avonds ziek waren, niet van de vasten dus, eerder van het teveel eten.

Mijn vader nam altijd een kussen mee naar de Shul(synagoge). Na urenlang zitten op de harde banken begonnen het zitvlak en de rug hem pijn te doen. Na het middaggebed op Jom Kipoer werd er ongeveer een uur pauze gehouden. We gingen dan naar huis, om er een kort dutje te doen.

Voor ons, jongeren, was het zeker een plaag. Niet alleen hadden we honger maar bovenal dorst en vaak klaagden de ouderen over hoofdpijn.

De volgende feestdag is het loofhuttenfeest (Soekot).

Men is dan verplicht om een simpel hutje te maken met wat groen als dak. Wanneer het weer dit toelaat moet er elke dag in dit hutje worden gegeten. Dit ter herinnering aan de tijd dat we in dergelijke onbeschutte plaatsen in de woestijn hebben geleefd en G d. over ons waakte.

In Denekamp heeft men zoiets nooit gedaan, als we zulke gekke hutjes hadden gemaakt zou men ons wel belachelijk gevonden hebben. Wel kreeg mijn vader op die feestdag ieder jaar weer de zogenaamde Loelav en Estrog (de palm-tak, citron, wilgetak en mirte-twijg).

De eerste twee kwamen uit Palestina. De vier takken slaan op het joodse volk en werden in de synagoge heen en weer geschud als een soort huldiging voor G d.

De meest vrolijke dag is Simchat Torah (vreugde der Wet). Deze dag werd in Denekamp eigenlijk helemaal niet gevierd. Men is verplicht te dansen met de Torah.

Chanoekah, het feest van het licht, valt meestal in de kersttijd. Acht dagen lang wordt er iedere avond één kaarsje meer aangestoken en na het aansteken wordt het wonderverhaal van de tempeltijd gezongen. Dit feest werd in Denekamp wel gehouden. Veelal was er, wat typisch Nederlands was, enkele weken later in Oldenzaal of Enschede een Chanoekah-bal. Dat was een van de weinige gelegenheden waar joodse jongelui elkaar konden ontmoeten.

In dezelfde plaatsen hield men een Poeriem-bal. Ook deze feestdag werd wel in Denekamp gevierd. In de synagoge werd op deze dag het verhaal van Esther gelezen. Het is de geschiedenis van Haman, die de joden in Perzië wilde uitmoorden, maar uiteindelijk zelf met zijn hele familie aan de galg eindigde.

de synagoge in Denekamp

Het interieur van de Denekampse synagoge was tamelijk eenvoudig; banken met lessenaars en koperen kandelaars die los in gaten waren geplaatst.

Wij zaten in de achterste rij banken bij de zij-ingang en voor de onze bevonden zich nog drie rijen banken. Aan de linkerkant was een pad met loper en langs de linkse muur een paar rijen banken waar de heren Ten Brink hun plaats hadden. Mennie Suskind had een plaats tegen de muur aan de straatkant, bij de hoofdingang, die nagenoeg nooit

gebruikt werd. Een koperen kroon met armen voor kaarsjes hing in het midden van het plafond. De heilige ark, altijd naar het Oosten, naar Jeruzalem gekeerd, stond tegen de muur aan de kant van Scholten. Twee grote kandelaars stonden aan weerszijden van de ark. Door een smal gangetje tussen de slagerij van Siemerink en de synagoge kwamen via de zijingang, door een hele kleine voorhal in de synagoge. Vanuit het halletje kon men via een stijl trapje naar boven, naar de vrouwengalerij.

Alleen bij bijzondere gelegenheden kwamen er vrouwen in de synagoge. Voor de galerij waren wat tralies aangebracht, want in een orthodoxe gemeenschap is het verboden dat mannen en vrouwen tesamen zitten.

In het midden, zoals in alle synagoges, was de Sjoelcham Aruch, letterlijk de gedekte tafel, waar de voorbidder bad, in dit geval Isaäk Suskind. Deze tafel stond op een verhoging, dit uit eerbied voor de Torah, wanneer die gelezen werd.

Zeven mensen worden op sabbath altijd opgeroepen, voor de zeven delen van de Torah die gelezen worden. Als eerste de afstammelingen van Aron, de broer van Mozes, dat zijn de priesters (Cohaniem). Tot deze stam behoort ook de Elkus-familie. Dan volgden de Levieten, van de stam Levi en daarna vijf Israëlieten.

In het midden van de synagoge stond ook nog een kachel. Het hok voor de kolen bevond zich onder de trap. Johan Scholten zal soms het vuur in de kachel verzorgd hebben. In de huizen was het helaas niet mogelijk een niet-jood te vragen om het vuur op te stoken.

Zoals gezegd werd de synagoge door de week zelden of nooit gebruikt, uitgezonderd als er een rabbijn op bezoek kwam.

overlijden en begraven

Als iemand op sterven lag werd er bij gewaakt. Ik herinner me dat er een dochter van Ten Brink, bij het station, overleed. Mannen baden, dat was in die tijd traditie, tot dat de laatste adem werd uitgeblazen. De naam van G d. werd uitgesproken en zekere psalmen werden geboden. Als de betreffende persoon was overleden werd er dag en nacht wacht gehouden. Ik geloof dat het ook werd gedaan om te voorkomen dat er ongedierte bij het lijk

zou komen. De vrouwen kwamen gedurende het jaar bijeen en hadden een naaikransje. Het was traditie dat er dan witte doodsklederen werden gemaakt. Nu koopt men die kant en klaar in een joodse winkel. Een dode moet zo vlug mogelijk worden begraven, een traditie die nog stamt uit de tijd dat de joden in Israël woonden. Het klimaat is daar nagenoeg het gehele jaar door tropisch. Het lijk wordt, als het van een vrouw is, door vrouwen gewassen en in het witte doodskleed gestoken.

Er werd wacht gehouden tot aan de tijd van de begrafenis. Bij gebrek aan een dodenhuisje of aula werd het lijk zo lang thuis gehouden. Ik geloof dat een rabbijn uit Oldenzaal de begrafenisdiensten in Denekamp leidde. Misschien ook had men in Denekamp eigen gebruiken bij een begrafenis, maar daar kan ik me niets van herinneren. Vrouwen gaan mee in de begrafenisstoet, maar gescheiden van de mannen. Ook zijn ze niet op dezelfde tijd samen bij het graf. Ze staan gescheiden op de begraafplaats. Er is niets geheimzinnigs bij een traditionele joodse begrafenis. De rabbijn houdt vaak al in het huis van de dode een preek en spreekt er een gebed uit. Verder wordt er gebeden als het lijk in het graf wordt neergelaten en de naaste verwanten, man of broer zegt het zogenaamde Kadisch (het heiligen van G d. naam). De rouwdrager moet zeven dagen op een lage stoel zitten en 's morgens en 's avonds wordt er gebeden.

Bij een openbaar gebed moeten tenminste tien mannen aanwezig zijn.

De rouwdrager reciteert iedere keer een gebed voor de dode. Dertig dagen lang mag deze zich niet scheren of de haren laten knippen.

Het schijnt ook op een soort bijgeloof gebaseerd te zijn, dat men het lijk door het venster naar buiten bracht. Door de geopende deur zou mogelijk de doodsendel weer naar binnenkomen.

Zoals ik me nog kan herinneren werden de graven door Scholten onderhouden en verzorgd, hij maaide bijvoorbeeld het gras op de begraafplaats.

Het is ook in de Torah te lezen dat een priester (Koheen) niet in contact mag komen met een dode, tenzij het zijn eigen familie betreft. Daarom is het ook dat wij Elkussen niet op een begraafplaats mogen komen.

B. Elkus.

(wordt vervolgd).

IN VREA MET MEKA UMGOAN

Grootva zit veur n niendeur
Het piepke in de haand
He zit te prakkezeern
De kraant lig an de kaant.

Want, wat he no hef leazn
Dat döt zien het zo zeer
He kan t nich begriepn
Hebt ze dan gin geweetn meer?

Ze rooft en stelt
Stekt huus in braand
Ze gebroekt drugs
En goat veur niks meer an de kaant.

Dan dech grootva an vrooger
Ho of t toen almoal was
Toen deedn ze zukke dinge nich
Dat gaf jo num's gin pas.

O, as de leu vandaag an dag
In vrea met meka konn umgoan
Dan was het leavn ja nich zwoar
Dan wast wa n good bestoan.

E.E.N.

Publicatie op kerken spraeck
Worlt mits desen beken- gemace Lijde Vro
Donariere van Raesselt, Vrouw toe Lage en Twickeloe
is geresolveert en heeft vast gestelt aenslaende
Donnersdag synde den 28. Aug. naemiddags ontent
een uur op den Schultenhoff toe Breckelenkamp
volbrinck te holden, tot welken einde den
nijere des voorscht. Buurschaps Breckelenkamp
by jaer van een halff anker Wyn word gelasht
haer GoetHeeren hiervan kennis te geven.

Gepubliceert binnen Oolmarin
van my ondergesch. dy 24. Aug
1684. Wilh. Dusing

in gevolge van de voorscht. Kercken spraeck Holt-
doer Stuerckergericht gehouden op den Schultenhoff
tot Breckelen Camp den 28. Aug. 1684.

Coram Eijfmarcken Nyter de Hooch- welgeboorne Heer
Jacob Baron van Vaessenaer Heer van Oudem
uit naemen en van wegens de Hoochgeboorne
Amadea Gravinne van Flodrops, Baronne
Donariere van Raesselt, Vrouw toe Lage
en Twickeloe de

Afsefser. De welgub. jr Bentinck toe Breckelen

De Eer W. Melchior Heyge Pro
curator in Vreeswegen.

UIT HET MARKEBOEK VAN BREKLENKAMP

Het hierna weergegeven holttingverslag van 28 augustus 1684 komt inhoudelijk in grote lijnen veel overeen met verslagen van holttings in andere marken gehouden. Aan de orde waren meestal de verboden op het hakken van hout, steken van turf, de opgelegde verplichtingen om ieder jaar een aantal "telgen" (jonge eikebomen) te poten etc. op straffe van "poene" (boete).

Bij het zestiende punt wordt een verbod opgelegd voor het stoken van vuur en zelfs mag er niet gerookt worden in het turfveen! Mijns inziens zeer interessant is de aan het slot van het holttingsverslag opgeschreven lijst van bewoners van de marke, waaruit opgemaakt kan worden wat toen de volle erven, de halve erven en de kotters (kleine boeren) waren.

Publicatie off kerckenspraecke.

Wordt mits desen bekend gemaect, dat de Vrow Douarière van Raesfelt, Vrow toe Laege en Twickeloe is geresolveert en heeft vastgesteld aenstaende donnersdag, sijnde den 28 Aug. naemiddags omtrent een uir, op den Schultenhoff toe Breckelenkamp holtinck te holden tot welcken einde den myeren des voorschreven Buurschaps Breckelenkamp bij poen (boete-J.A.d.O.) van een halff ancker wijn wordt gelastet haere GoetHeeren hiervan kennis te geven.

Gepubliceert binnen Ootmarsum, van mij ondergeschreven den 24 Aug. 1684.

Wilh.Ducring.

Ingevolge van de voorschreven kerckenspraeck Holt en Marckengerigt gehouden op den Schultenhoff tot Breckelenkamp den 28 Aug. 1684.

Coram: Erffmarckenrigter de Hooch-Welgeboorne Heer Jacob Baron van Waessenaer, Heer van Obdam, uit naemen en van wegens de Hoochgeboorne Amadea Gravinne van Flohdrop, Baronne Douarière van Raesfelt Vrow tot Laege en Twickeloe.

Assessor: de Welgeboren Jr. Bentinck toe Breckelenkamp.

1. Is verstaen dat wegens 't holthowen in de marcke Breckelenkamp Commissarissen sullen gestelt werden, om te examineren off 't holt buiten de Loo-waervan seecker accorde in dato den 6 Aug. 1664 aldus spreeckt, doch het vorder holt 't zij op boulandt ofte weidelant..., 't broeck binnen off buiten de wallen, sal gehouden werden als van oldes gebruickelijck is geweest-gemeen of eigen holt is. Blijvende tot daeraentoe de breucke wegens het holt, so qualijck gehowen, in surcheance.
2. Schulten Gerts Lubbert sall van nu voordaen sijn plaggen hebben te majen in 't Misgoor en niet naerder aen Mollendijck.
3. Sullen de Marckenluiden van Breckelenkamp geen turff uit haer marcke verbrenghen, verkoopen off eenigsins alieneren bij poen van 10 goltguldens op yder voeder torff.
4. Oock wordt den Geswoorens gelastet nawkeurige acht te hebben, dat geen buitenmarckse luiden in 't Breckelen-camper Veen torff coomen graeven. En sullen de Geswoorens, in cas van naelaetigheit desen aengaende, telckens met twee ducatonnen gebreucket werden.
5. Den Telgenkamp bij 't veenhuysken sall een schepel grooter gemaect van desen herfst met eickelen besajet en met plaggen en mess behoorlijck gemestet werden.
6. Ider volle erve sall jaerlijcks twaelff, en een halff erve ses telgen planten, bij poen van een schillinck voor yder telge. En sullen de Geswoorens een bequaeme plaets uitsien, al waer de telgen best bij een ander connen geplantet werden.
7. Sullen mede seven voet van yder boom off telge blijven met plaggen majen, bij poen van twee ducatonnen.
8. Tot reparatie van gemeene bruggen, vonders, goeten, stegen en wegen worden gecommitteert den Hr. Bentinck en Richter Grolle en sullen het noodige holt daertoe uitsien en de onwillige moegen breucken.
9. De Gemeene buurmannen sullen de Vlasweer en dijcken onstraffbaerlijck binnen de tijdt van vertyn daegen hebben te repareren.

10. En indien Schulten Lubbers Geerdts off iemandt anders mochte bevonden worden de voorschreven Vlasweer door-gesteeket te hebben, sall daerover in de breuck van twintig goltguldens vervallen te zijn.
11. So lange detijdtlijcke Richter tot Ootmarzum de buurschap Breckelenkamp coomt te verschoonen van Richters- en Cerspelsdiensten, connen de Heeren erffmarckenrichter en Goetheeren gedoege dat daervoor jaerlijcks gerecognosceert werde met acht voeder torff.
12. Aengaende de praetensie van den Heer Bentinck tot laste van de buurschap Breckelenkamp ter somme van vierhondert seven en dertig gulden, 16 stuiver volgens obligatie van den 26 Jan. 1674.
Sijn daerover de buurmannen, diewelcke de voorschreven obligatie geteickent gehoort. Waerop verklaeren aen eedes statt (onder ede-J.A.d.O.), dat de causa debiti haer onbekent maer dat tot het teickenen van de voorschreven obligatie in tijdt van oorlog waeren gedwongen.
13. Op 't versoeck van Ryckerman om wegens zijn deugdelijcke en bij de buurmannen bekende engeagnosceerde praetensie ad 30 dealder tot 30 stuiver 't stuck, waerop reets een hoeckjen grondes aen betaelinghe gekregen, als noch een naest daeraen gelegen hoeckjen grondes tot zijn volkoomen betaelinghe te moogen aengraeven; is verstaen dat het gedesidereerde hoeckjen grondes in oogenschijn sall genoomen en nae bevinden hem aangewesen off den restant met gelt vergoedet werden.
14. Op de praetensie van den Heer Bentinck tot laste de buurschap Breckelencamp ter somme van hondert daelder volgens obligatie van den 20 Nov. 1660, mede begrepen in de obligatie van den 26 Jan. 1674, verklaerende buurmannen voorschreven dat daerop yder een voeder steen van Gilhuis voor den voorschreven jr. Bentinck hadden gehaelt, waermede vermeenden dese praetensie, diewelcke quoad causam debiti haer niet raecte; volgens belofften van wijlen jr. Bentinck gemortificeert te zijn.
15. Den achterstandt van besayde landen en hoornde beesten van den jaer 1664 ter somme van 228 gulden, 16 stuivers, 3 penningen alsmede van vijff mudde uiteroddet landt tot laste van den Heer Bentinck sall

door Commissarissen off anders gedetermineert werden.
N.B. Die Visscherie bij Mollendijck, diewelcke klaeget
op zijn Vredegrondt en nu kortelijck wederom
opgegraven te zijn, sal in oogenschijn genoomen
worden.

16. Die geene soo met vuir in 't torffveene gevonden wordt
off aldaer tuback roecket sall in de breuck (boete,
J.A.d.O) van 6 Goltguldens telckens vervallen zijn.
De Geswoorens sullen hebben te profiteren van dese
breucke het derde part.

Voorts is een designatie (aanwijzing-benoeming, J.A.d.O.)
van de volle en halve waeren (recht op gebruik van de
onverdeelde grond in de marke, J.A.d.O) op de verklae-
ringe van de buurmannen vervaerdiget en zijn in de buur-
schap Breckelencamp bevonden.

Volle erven

Schulte: 2 waeren; Mollendijck: 1 waer; Goessinck: 1 waer;
Alberinck: 1 waer; Nijhoff : 1 waer; Maetman: 2 waeren;
Frylman: 1 waer; Gryp: 1 waer; Alert: 1 waer; Broeck-
man: 1 waer. Totaal 12 waeren.

Halve erven:

Veltman: een halff erve, gewaeret voll in de marcke,
maer niet in 't holt; Rotman: half waer in de marcke
maer niet in 't holt; Lutke Veltman: halve waer in de
marcke, maer niet in 't holt; Wersman: halve waer in de
marcke, maer niet in 't holt; Seisse: halve waer in de
marcke, maer niet in 't holt; Tijhuis: halve waer in de
marcke, maer niet in 't holt.

Kötters

Hersping, Vos, Loe Geert, Suurman, Dolmer, Ryckerman,
Schulten Gert, Kuiper, Knyff, Pletgeert.

Eindelijk tot Geswoorens verkooren: Schulte, Maetman,
Gryp, Nijhoff fuit abens.

Actum ut Supra (gedaan op de datum als boven-J.A.d.O.)

Onderstaet: J.B. van Waessenaer, A. Bentinck voorbeholden
die hiervoren soo in Qualitet, als quantitet gespecifi-
ceerde waertallen, als oock mijn praetensie op de gemeene
boeren; Melchior Hegger, Procurator.

J.A. den Ouden.

DE GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP IN DE OORLOGSJAREN (IV)

Zo kwam er op een zondagmorgen een militair met kiespijn. Met een zekere overmoed heb ik gebrobeerd de S.S.-er van de kies af te helpen. Het ging slecht met verdoven en trekken. Op een bepaald moment dacht ik: Als hij maar geen woedeuitbarsting krijgt. Met A.P.C.'s en het adres van tandarts Bouwman in Oldenzaal heb ik hem de deur uitgeloodst.

Over het algemeen was tanden en kiezen trekken een meer opwekkende bezigheid. Zo kwam Koehorst (welke?) uit de Lutte op een stille morgen met tandpijn. Ik stond achter het doorgeefluikje in de apotheek en hij toonde me een wiebelende tand in zijn bovenkaak, de laatste der Mohikanen. Ik pakte, Koehorst deinsde terug en ik had het element in de vingers en vroeg of hij die bedoelde. Nadat hij eerst wat verbouwereerd keek, hebben we beide maar een beetje gegrinnikt. Dat doe ik trouwens nog als ik er weer aan denk.

Ik denk aan de tijd ook wel terug als een tijd zonder jachten en haasten. Het was een tijd van altijd bezig zijn, je moest niet zo nodig wat anders. Nachtwerk, avondwerk en zondagswerk. Een tijd van laten komen of toch maar even gaan kijken. Telefonisch werd er weinig afgewerkt, soms even uitgesteld tot de vroege morgen. Ik hield namelijk van vroeg beginnen, half acht; tijdens de weken in het souterrain in de boterfabriek zelfs al om zeven uur.

Er zakte, laat in de nacht eens iemand door de W.C. Op dat moment zag ik meer de humor van het geval, dan de geneeskundige kant ervan. Maar 's morgens vroeg moest er wel gehecht worden.

Nog even terugkomend op de infectieziekten. Een toenemend aantal gevallen van tuberculose, dat me zorgen gaf en difterie-gevallen die her en der opdoken. Difterie als importziekte, veroorzaakt door Duitse soldaten, die uit Oost-Europa terugkwamen, onder anderen bij een wat oudere zuigeling (uit Agelo?), die 's nachts benauwd werd en snel overleed, terwijl ik met een verlossing bezig was bij Dingeldein de Kuiper. Of bij Hinkes in Breklenkamp, die volledig verlamd is geweest, maar er toch weer bovenop kwam. (Was dat in de oorlogswinter of in de winter van 1945/46?). Van de andere infectieziekten herinner ik me geen speciale problemen. Eind winter 1945/46 hebben dokter Dierick en ik samen ingeënt tegen difterie; dat was nog in de vóór-wegwerptijd.

Mejuffrouw Cato Keizer ging in de apotheek haar eigen gang, maar ze kwam soms wel eens met bijzondere vragen.

Walter Dierick en ik werden op 15 januari 1945 gearresteerd door de Feldgendarmarie. Het spreekuur was aan de gang en plotseling stond er zo'n knaap in de spreekkamer. Verder stonden ze ook op de hoeken van het huis buiten, waar Lutters de smid bezig was. Die werd pardoes beetgepakt en bij de volledig verblufte mejuffrouw Keizer in de apotheek opgesloten. Met een Hollandse S.D.-er op de hielen, die een revolver in de hand had (zou die man nog leven?), moesten we naar het gemeentehuis lopen. Bij de verhoren zijn onze antwoorden -letterlijk herinner ik me ze niet meer- kennelijk zo gelijkkluidend geweest, dat we kort na de middag weer vrij kwamen. Aanvankelijk was er voor ons een grote wagen voor Enschede besteld, maar dat ging over.

Duidelijk werd dat het om de Italianen ging, die in de jongensschool (huidige Alexanderschool) waren ondergebracht. Die had ik vanaf september 1944 moeten behandelen. Bij de confrontatie bleef de zaak geheel dicht. Dat ik die Italiaanse jongens kende, had op zich natuurlijk niets verdachts en zij zelf hielden zich in de plooi en volstrekt onnozel. Iedereen was opgelucht en we hebben er veel later pas bij stilgestaan, wat er had kunnen gebeuren.

De voorgeschiedenis was deze. In september 1944, in de tijd van "dolle dinsdag" streek er een aantal Italianen met de "Fahrschule" neer in de jongensschool, met hun Duitse instructeurs en enkele Nederlanders, onder andere

een zekere de Roy van Zuidewijn. De Italianen waren, dacht ik, hoofdzakelijk burgerdwangarbeiders, geen militairen dus. Ze waren zeer correct en het vertrouwen dat ze van ons kregen, hebben ze nimmer beschaamd. Provocateurs of verraders zaten er niet tussen. Op een van de eerste dagen na hun komst werd ik verzocht om hen, zo nodig, te behandelen.

Waar deze Fahrschule voordien was, weet ik niet meer, mogelijk ook opgeschoven vanuit het westen of andere bedreigde gebieden.

Het duurde maar even voordat we elkaar begrepen, de Italianen en ik. Medische argumenten voor een paar vrije dagen was en is een internationaal verschijnsel. "Nicht verstehen" en niet begrijpend kijken bij deze mensen bracht de Duitsers nog wel eens aan het schuimbekken. Ze hadden bewegingsvrijheid en er was geen Duitse leiding bij, wanneer ze met vragen bij mij kwamen. De mogelijkheid tot geneeskundige behandeling was ook toen natuurlijk een van de eerste levensbehoeften, dat vond ook burgemeester Eekhof. Een hoofdreden om snel, heel snel te weten wat je aan elkaar had. De waarschuwingen, de vele adviezen en misschien een korrel feeling zijn de reden geweest, dat ik er niet ben ingetuind (kun je achteraf mooi zeggen) en dat men de arts er niet in wilde laten lopen, waarvan acte.

Die Italiaanse jongens hadden ook buiten het medische een zwak voor het doktershuis, dat wil zeggen voor mevrouw Dierick en haar kinderen. Wat later in het najaar bakten ze zelfgezochte paddestoelen in de keuken, een aanvulling van hun en ons voedselrantsoen. Ze dronken zo nu en dan een kop koffie en leerden de huisgenoten wat Italiaans.

Ze hadden een zekere charme. Zo had mama Derkman veel op met Nino Pedratte, die na de oorlog dan ook meermalen in Denekamp teruggeweest is. Ze leerden autorijden, ergerden de Duitsers, liepen de kantjes er af, waren in de lappenmand of meenden dat ze het waren.

Van betaling voor bewezen medische diensten herinner ik me geen zier meer. Als ze op een gegeven moment voldoende konden rijden, dan werden ze afgevoerd naar en ingezet op punten in Duitsland, waar regelmatig gebombardeerd werd. Ze waren er vast van overtuigd, dat ze ingezet werden voor de vuile klusjes en omdat ze daarvoor niet te vinden waren, zochten ook zij adressen om onder te duiken.

Een aantal lukte het ook om te verdwijnen. Walter Dierick en anderen hadden daar de hand in. Op een bijzondere nat- te novemberavond heeft mevrouw Dierick en mijn vrouw er ook een tweetal weggebracht naar een afgelegen punt in de buurtschap Denekamp.

In het Rossummerbroek zat er ook een, samen met een Joe- goslavische vlieger en een Franse krijgsgevangene in een rieten hut. De boeren in de omgeving zorgden voor voed- sel. Bij de Joegoslaaf heb ik, voor de hut in de sneeuw, eens een kies getrokken. Wie me dat destijds kwam vragen, weet ik echt niet meer. De rieten hut is ook nog een keer afgebrand, maar heel rap stond er weer een nieuwe. De Duitsers gingen er jagen met de jachtopziener, maar wel zó, dat ze nimmer in de buurt van de schuilhut zijn geweest.

G.van Zadelhoff.

(wordt vervolgd).

Een goed mens is
als een klein licht
dat wandelt door de nacht
van onze beschaving
en op zijn weg gedooft
sterren weer aansteekt.

De Moolenaar .
Den Heemel geeft, Wie vangd die heeft.

Staat imands Moolen wel gedraaid
Zijn wicken worden wel bewaaid ,
En't werck van nooddrift word bedreven
Wie deokt'er aan Genaade mis ,
Die toegekeerd van herten is ,
Naa't Eet'wig onophoud'lick Geeven .

BIJ DE HAND

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel. (05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-centrum voor heemkunde, waar de stichting huisvesting heeft en van waaruit de verschillende activiteiten worden ontwikkeld. Naast bibliotheek/archief ruimte zijn hier ook werk- en vergaderruimten.

Geopend ma/vr 8.30-12.30 uur en van 13.30-17.00 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden, tel. privé (05413) 2800.

Bibliotheek: geopend wo 18.30-21.30 uur; bibliothecaresse: mevr. Th.Aasma-ten Broeke; tel. privé (05413) 2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter;
H.Boink, secretaris; mw. M.M.A. Ribbert, penningmeester; H.J. Asma; C.C.M.Hamers; W.A.J. Nijhuis; J.A.den Ouden; G.J. Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan bij 't Heemhoes of secretariaat. De kosten zijn per jaar minimaal f.15,-. Hogere bijdragen zijn van harte welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer: 59.57.16.547; gironummer bank: 801424.
Postgironummer: 5565614.

wergroepen

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Aasma, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK

mevr. TH.Aasma-ten Broeke, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16, Tilligte; tel. (05412) 1447.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20, Denekamp; tel. (05413) 1986.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, Denekamp; tel. (05413) 1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

Stichting Heemkunde Denekamp

Op 20 juni 1975 werd in Denekamp door een aantal geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en de natuur een werkgroep heemkunde opgericht. In een aantal jaren groeide de werkgroep uit tot de in juli 1982 opgerichte Stichting Heemkunde Denekamp, welke tot haar werkterrein rekent het gehele gebied van de gemeente Denekamp.

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen, de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Dit in de ruimste zin van het woord. Voorts kennis van de zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land.

Door studie en onderzoek wordt getracht het verleden te analyseren en daarover zonodig te publiceren. Waarmee beoogd wordt waardering te wekken voor wat hier door de natuur en vroegere cultuur tot stand is gekomen. Tevens komt hiermee een stuk verleden tot leven, waarmee het heden mede gestalte kan worden gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

Ter ondersteuning van dit streven is de medewerking van velen nodig. Daarom ook heeft de Stichting een aantal werkgroepen, welke zich op verschillende terreinen bezighouden. Voorts is er het driemaandelijks contactorgaan 't Onderschoer, dat gratis wordt toegezonden aan de donateurs.

Daarnaast worden twee keer per jaar bijeenkomsten gehouden voor de donateurs. U hebt dan ook de gelegenheid mee te denken en mee te praten over belangrijke zaken die de Stichting aangaan. Er worden ook excursies georganiseerd. Tenslotte beschikt de Stichting over een fijne huisvesting, waarin de bibliotheek is ondergebracht en waarin ook de bijeenkomsten en vergaderingen plaatsvinden. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend. Een catalogus is beschikbaar en kan worden toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen. De adressen staan hiernaast. Op verzoek wordt graag nadere informatie verstrekt.

